

ТІЛ-КҮРЕТАМЫР

Р. НАУРЫЗБАЕВА

**ҮЙ-ІШІМІЗБЕН
ҚАЗАҚША
ҮЙРЕНЕМІЗ**

ИЗУЧАЕМ ВСЕЙ СЕМЬЕЙ

ТІЛ-КҮРЕТАМЫР

Р. НАУРЫЗБАЕВА

**ҮЙ-ІШІМІЗБЕН
ҚАЗАҚША
ҮЙРЕНЕМІЗ**

ИЗУЧАЕМ ВСЕЙ СЕМЬЕЙ

АЛМАТЫ
“АНА ТІЛІ”
1994 жыл.

Наурызбаева Р.
Н 28 Үй-ішімізбен қазақша үйренеміз: қазақ тілін жедел-
детіп меңгеруге арналған оқу құралы.— Алматы;
“Ана тілі” 1994. 96 бет.

ISBN 5-630-00377-1

Бұл еңбек қазақ тілін тез, әрі жедел меңгеруге арналған 25 әдістемелік сабақтан тұрады. Тілді тез, әрі оңай үйренуге арналған. Сөз, сөйлем тіркестерімен, жаттығулар, мақал-мәтел, жұмбақтар және сол сияқты жеке атаулар қамтылады. Осы құрал арқылы қазақ тілін үйренемін деушілер қысқа мерзім ішінде сөйлем құрауға, сұрақ қоюға, жауап беруге, сауатты жазуға, ауызекі сөйлеуге машықтана алады.

Оқу құралы тілді өз бетімен үйренушілерге: мектеп оқушыларына, студенттерге, қазақ тілінен сабақ беретін мұғалімдерге, сондай-ақ көпшілік оқырман қауымға арналған.

Н $\frac{4306010200 — 022}{415(05) — 94}$ 5 — 94

ББК 81.2 Каз-4

ISBN 5-630-00377-1

Сәлеметсіздер ме?

Қайырлы күн!

Мы с вами начинаем небольшой курс изучения казахского языка. Существующий ныне алфавит основан на русской графике и состоит из 42 букв.

Приступая к изучению казахского языка, обратим внимание на некоторые особенности его грамматической структуры:

а) Отсутствуют приставки. Новые слова и различные формы слов образуются, главным образом, путем присоединения к корню образовательных аффиксов. При этом корень остается без изменений, аффиксы гармонируют с корнем.

б) Отсутствует категория рода.

в) Отсутствует согласование прилагательного с существительным.

г) Категория принадлежности имеет специальные аффиксы 1, 2, 3-го лица, единственного и множественного числа, во втором лице имеет вежливую и простую форму.

д) Все аффиксы имеют фонетические варианты.

е) Порядок слов постоянный.

В простом повествовательном предложении подлежащее (субъект) обычно находится впереди сказуемого (предиката). Сказуемое обычно стоит в конце предложения и способствует постоянному оформлению предложения.

Казахский язык имеет специфические звуки: ә, ө, ұ, ү, ы, і, қ, ғ, ң, һ.

В казахском языке гласные звуки бывают твердыми и мягкими. Слова с твердыми гласными называются твердыми, с мягкими — называются мягкими.

К твердым словам прибавляются твердые окончания: ана-лар-ға, қала-лар-ға, жас-тар-ға.

К мягким словам прибавляются мягкие окончания:

кісі-лер-ге, бесік-тер-ге, іні-лер-ге.

Говорим. Сөйлесеміз.

Казахи здороваются при помощи слов:

— Сәлеметсіз бе!	Здравствуйте!
— Сәлеметсіздер ме!	Здравствуйте!
— Сәлемет пе!	Здравствуй!
— Аман-есенсіз бе?	Живы-здоровы?!
— Ассалаумағалейкүм!	Так обычно здороваются
— Әлейкүмассалам	мужчины.

— Сәлем!	Привет! (Энергичное приветствие бытует в молодежной среде)
— Қайырлы таң!	Доброе утро!
— Қайырлы күн!	Добрый день!
— Қайырлы кеш!	Добрый вечер!
— Мал-жаның аман ба?	Все ли живы-здоровы?

Встреча молодых людей может сопровождаться следующими фразами:

— Сәлем!	Привет!
— Жағдайың қалай?	Как дела?
— Жақсы. Сенің ше?	Хорошо. А у тебя?
— Жақсы.	Хорошо.
— Мен кеттім. Сау бол!	Я пошел. До свидания!
— Сау бол!	До свидания!

В уважительных тонах этот текст звучит иначе:

— Сәлеметсіз бе?	Здравствуйте!
— Хал-жағдайыңыз қалай?	Как ваши дела?
— Рахмет, жақсы.	Спасибо, хорошо.
Өзіңіздің жағдайыңыз қалай?	А как Ваши дела?
— Рахмет. Бір қалыпты.	Спасибо. Нормально.
— Сау болыңыз!	

Представим встречу пожилых людей (мужчин):

— Ассалаумағалейкүм!	Здравствуйте!
— Әлейкүмассалам!	Здравствуйте!
— Мал-жаның аман ба?	Все ли живы-здоровы?
— Шүкір, аманшылық.	Слава богу, здоровы.
— Жол болсын.	Доброго пути!
— Әлей болсын.	Вам тоже.

Сабак аяқталды. Сау болыңыздар!

ВТОРОЙ УРОК

— Сәлеметсіздер ме?

— Қайырлы күн!

1. Урок начинаем с изучения специфического звука қ. Звук қ — глухой, взрывной, употребляется в твердых словах.

Слоги со звуком қ: қа-сық, тақ-пақ, қал-пақ.

Приведем слова со звуком қ:

Бақа — лягушка, қалам — ручка, қасық — ложка, қораз — петух, лақ — козленок, қозы — ягненок, балық — рыба, қала — город, қасқыр — волк, қанат — крылья, ақ — белый, қыз — девочка, пысық — шустрый, қысық — узкий.

Из слов составим предложения:

Мынау — это, этот, эта.

Мынау — бақа. Мынау — қораз. Мынау — лақ. Мынау — балық.

Мынау — қалам. Мынау — қасық.

Вопрос кім? (кто?) в казахском языке ставится только по отношению к людям. Вопрос не? (что?) — ко всем остальным, независимо от одушевленности предмета.

Мынау кім? Мынау — қыз. Мынау — Болат.

Мынау не? Мынау — қасқыр. Мынау — қалам.

Научимся составлять словосочетения.

Слово: жақсы — хороший, жаман — плохой

жақсы қалам — хорошая ручка

жаман қалам — плохая ручка

2. В казахском языке, как и во всех тюркских языках, имеются специфические формы выражения принадлежности. Словосочетание в казахском языке выражено одним словом с помощью аффикса: кітабым.

Здесь рассматривается только 1-ое лицо.

Менің -мое, у меня, бар — есть, имею.

-ым, -ім, -м — окончания притяжательного падежа.

Перед гласными происходит чередование:

к-ғ, к-г, п-б, лақ-лағым, кітап-кітабым.

Менің қоразым бар

У меня есть петух

Менің лағым бар

У меня есть козленок

Менің балығым бар

У меня есть рыба

Менің қызым бар

У меня есть дочь

Менің жақсы қоразым бар

У меня есть хороший

петух

Менің жақсы лағым бар

Менің жақсы қызым бар

3. А теперь попробуем читать и переводить текст.

Қыс келді.	Пришла зима.
Қыс келді. Қар жауды.	Пришла зима. Пошел снег.
Айнала аппақ.	Кругом бело.
Балалар шанамен сырғанады.	Дети катались на санках.

Сөздік. Словарь.

Қыс — зима, қар — снег, жауды — пошел, айна-
ла — кругом, аппақ — бело, шанамен — на санках,
сырғанады — катались.

Вопросы к тексту:

Айнала қандай?

...

Балалар не істеді?

... ..

Составьте свой вариант рассказа о зиме.

4. Қазақтарға рақмет:

— Рақмет!

Спасибо!

— Көп рақмет!

Большое спасибо!

— Бәрекелді!

Молодец

5. Сөйлесейік. Поговорим:

мен — я, сен — ты, сіз — вы. Қайда? — Где? Куда?
Қай? Какой? Тұрамын — живу, тұрасың — живешь,
тұрасыз — живете. Қалада — в городе.

— Сіз қайда тұрасыз?

Где вы живете?

— Мен қалада тұрамын.

Я живу в городе.

— Сіз қай қалада тұрасыз?

В каком городе Вы
живете?

— Мен Қызылорда қаласында
тұрамын.

Я живу в городе Кызыл-
орде.

-да, -де, -та, -те — окончание местного падежа, жа-
тыс септік жалғауы.

Вопросы и ответы:

Қораз қайда?

Қораз аулада

Петух во дворе

Қарлығаш қайда?

Қарлығаш сабақта

Қарлығаш на уроке

Қалам қайда?

Қалам сөмкеде

Ручка в сумке

6. Играя, усвоим некоторые слова.

Қақпақ — крышка

Сметана — каймак

тақпақ — стишок

косолапый — маймак

Оқу — учить
шоқу — клевать
Сақал — борода
мақал — пословица

урок — сабак
чашка — табак
веки — кабак
рыбешка — шабак

Меняем только одну букву.

Лак — козленок, бақ — счастье, так — трон, дақ — пятно.

Қар — снег, қал — родинка, қаз — гусь, қаш — беги.

Соединяем падежное окончание:

Лақта, бақта, тақта, дақта, ...
карда, қалда, қазда, ...

Подберите слова, начинающиеся и завершающиеся звуком қ:

Қармақ — удочка
қаймақ — сметана
қалпақ — шляпа
қайық — лодка
қасық — ложка

казак — казах
қонақ — гость
қырық — сорок
қабак — веки
қақпақ — крышка

7. Обогадите словарный запас названиями птиц со звуком қ:

қаз, тауық, қораз, қарлығаш, ...
названиями животных со звуком қ:
қоян, қасқыр, қозы, ...

8. Познакомимся со словами, выражающими родственные отношения:

қыз бала — девочка
бойжеткен — взрослая де-
вушка
қарындас — сестренка
сіңлі — сестренка
апа, үлкен апа, тәте —
старшая сестра
әйел — женщина
кемпір — старуха
әже — бабушка
өгей шеше — мачеха
өгей қыз — падчерица

келін — невестка, сноха
ене — свекровь
ер бала — мальчик
боз бала, жігіт — па-
рень
іні — младший брат
аға — старший брат
еркек, ер кісі — мужчина
шал — старик
ата — дедушка
өгей әке — отчим
өгей ұл — пасынок

күйеу жігіт — жених	немере — внук, внучка
ата — свекор	бажа — свояк
балдыз — свояченица	қайнаға — старший брат
абысын — жена старшего брата со стороны мужа	қайын — младший брат
қайын сіңлі — младшая сестра мужа	әке, көке — отец
ана, апа, шеше — мать	құда — сват
құдағи — сваха	жезде — зять

ӨЗІМ ТУРАЛЫ ӘҢГІМЕ

Менің атым — Қадиша. Менің атам, әжем, әкем, шешем, ағам, інім бар. Атамның аты — Қадыр. Әжемнің аты — Қамаш. Апамның аты — Қазына, әкемнің аты — Қабыл. Інімнің аты — Қайсар.

-ның, -нің — окончания родительного падежа, ілік септік жалғауы, ы, -і- окончания притяжательной формы существительного 3 лица, единственного числа, тәуелдік жалғауының 3-жағы.

Ответьте на вопросы:

— Сенің атың кім?	— Тәтеңнің аты кім?
— ...	— ...
— Апаңның аты кім?	— Сіңліңнің аты кім?
— ...	— ...

* * *

- Қалампыр, сенің тауығың бар ма?
- Иә, менің тауығым бар.
- Қайрат, сенің қазың, қояның, лағың, қозың бар ма?
- ...
- Қабланбек, сенің ағаң, апаң, атаң бар ма?

Сабақ аяқталды

ҮШІНШІ САБАҚ

ТРЕТИЙ УРОК

- Сәлеметсіздер ме!
- Қайырлы күн!

Қ дыбысын меңгеруге байланысты сабағымызды жалғастырамыз. Продолжаем урок по усвоению звука "Қ".

1. Вопросительные местоимения:

Кім? Не?

Кто? Что?

Кімнің? Ненің?

Кого? Что?

Кімге? Неге?

Кому? Чему?

Қандай? Қай?

Какой? Какая?

Слова: қарлығаш — ласточка, қос — парный,

олардың — их, асты — под
қанатының асты — под крыльями
дос — друг, кума — не прогоняй
қара — черный, черная, черное.

Текст: Қос қарлығаш. Пара ласточек

Оқимыз, аударамыз. Читаем, самостоятельно переводим:

Қораға қос қарлығаш қонды.

Олардың қанаты қара.

Қанатының асты ақ.

Қарлығаш адамға дос.

Қарлығашты кума.

Ответьте на вопросы:

Қораға не қонды?

Ненің қанаты қара?

Қанатының асты қандай?

Қарлығаш кімге дос?

Нені кума?

2. Разучис стихотворение "Қазым"

Қазым, қазым, қаңқылда,
Көлде жүзіп салқында.
Жем шашайын жейсің бе?
Кәмпит берші дейсің бе?
— Жоқ, жоқ.
Кәмпит тәтті болмайды ас,
Арпа менен бидай шаш.

Словарь: Қазым — моя гусыня, көлде — на озере, жүз — плавай, жем шашайын — насыплю корм, жейсің

бе?— будешь ли есть? жоқ — нет, тәтті — сладкая, арпа менен бидай шаш — насыпь ячмень и пшеницу.

При соседстве в речи двух слов, произносимых под одним фразовым ударением, из которых одно оканчивается на гласный, а второе начинается с гласного, происходит явление эллизии. При этом один из гласных исчезает или образуется дифтонг.

В тексте: болмайды ас читается болмайдас.

Составим предложения по образцу:

Менің қазым бар.
Менің ақ қазым бар.
Менің қалпағым бар.
Менің ақ қалпағым бар...

3. Знакомим с устойчивыми оборотами и крылатыми словами казахского языка — жемчужинами народной мудрости:

скороговорками, загадками, пословицами, поговорками.

Загадки:

*Қардай аппақ,
Балдай тәтті-ақ.*

(Кант).

*Аппақ, аппақ,
Кең далада жатпақ.
Шешуін кім таппақ?*

(Макта)

*Мұрны пұшық,
Көзі қысық,
Өзі пысық.
Бұл не?*

(Бұл — мысық.)

Слова: қардай — как снег, балдай — как мед, кант — сахар, кең — широкий, дала — степь, мұрны — нос, көзі — глаза.

Пословицы: Жаман туыстан жақсы жолдас артық.
Қыстың қамын жазда ойла,
Жаздың қамын қыста ойла.

Переведите и найдите соответствующую пословицу на русском языке.

4. Запомним мужские, женские имена на букву қ;

Мужские имена: Қабыл, Қадыр, Қажым, Қазы, Қазтай, Қайрат, Қайсар, Қапарбек, Қалқаман, Қамал, Қамбар, Қанабек, Қараман, Қуат, Қуаныш, Құланбай, Қанат.

Женские имена: Қадиша, Қаламқас, Қазына, Қалампыр, Қайныш, Қамқа, Қарагөз, Қатира, Қарлығаш, Қымбат, Қырмызы.

5. В повествовательных предложениях сказуемое ставится на последнее место, интонация повествовательная, на слове перед сказуемым повышается, затем — понижается.

Қазан, қараша, желтоқсан — ай аттары.

Октябрь, ноябрь, декабрь — названия месяцев.

Вопросительное предложение характеризуется вопросительной интонацией, логическим ударением на вопросительном местоимении и на слове с вопросительной частицей.

— Балқадиша, сен қайда тұрасың?

— Мен қалада тұрамын.

В повелительном предложении глагол употребляется в повелительном наклонении в функции сказуемого.

Сабағыңды оқы.

Учи уроки.

Кел балам, отыр.

Подойди, сынок, садись.

Восклицательное предложение характеризуется часто инверсией членов предложения, употреблением междометий, повторов, обращений, эмоциональных слов, восклицательных интонаций.

Наурыз мерекесі құтты болсын!

С праздником Наурыз!

Алақай, аға келді!

Ура! Брат приехал.

Қ дыбысы туралы:

Қ дыбысы өте өнімді дыбыс, сөздің барлық жерінде кездеседі.

Қ дыбысы жуан сөзде колданылады.

ТӨРТІНШІ САБАҚ

ЧЕТВЕРТЫЙ УРОК

1. Бүгін ғ дыбысын меңгеруді бастаймыз.

Сегодня начинаем усваивать казахский согласный звук ғ.

Характеристика звука ғ.

Звук ғ — твердый, звонкий, щелевой, употребляется в твердых словах, в начале и середине слова. Произносим: Ғ, Ғ, Ғ, ...

Артикуляция ғ аналогична қ, но в отличие от него ғ произносится с участием голоса. Так же как и қ он сочетается только с твердыми гласными.

2. Составляем слова с отдельными слогами -ға, аға — старший брат, жаға — воротник, таға — подкова, баға — цена, оценка, саға — устье реки. -ғы, -ғылыми — наука, қараңғы — темно.

Слова со звуком ғ: балға — молоток, қарға — ворона, қолғап — рукавица, торғай — воробей, қағаз — бумага, тоғай — лес, сағат — часы.

А теперь составим предложения:

Менің ағам бар.

Менің тағам бар.

Менің қағазым бар.

Составим словосочетания:

Жақсы жаға — жаман жаға

жақсы таға — жаман таға

жақсы сағат — жаман сағат

Составляем предложения:

Менің ағам жақсы.

Менің жақсы сағатым бар.

Менің жақсы қолғабым бар.

3. Жаңылтпаш жаттап үйренейік.

Учим скороговорки.

Ала қарға қарға қонды,

Қара қарға жарға қонды.

Ала қарға — пестрая ворона

қара қарға — черная ворона

Қонды — села, жар — обрыв, берег

Это интересно!

Как вы заметили, здесь есть два слова қарға.

Одно обозначает ворона, другое — на снег; -ға во втором слове — окончание барыс септік.

Сөйлесейік.

— Сенің атың кім?

Менің атым — Ғалия.

- Сен қайда тұрасың? — Мен қалада тұрамын
 — Сен қайда істейсің? — Мен ауруханада істеймін
 істейсің — работаешь
 ауруханада — в больнице

Вежливый вариант беседы

- Сіздің атыңыз кім?
 — Менің атым — Ғалия.
 — Сіз қайда тұрасыз?
 — Мен қалада тұрамын.
 — Сіз қайда істейсіз?
 — Мен ауруханада істеймін.
 — Да -де, -та, -те — жатыс септік жалғауы.

Сөйлем құрастырайық

Ағада сағат бар. Торғайда қанат бар. Мен ауылда тұрамын. Мен Алматыда тұрамын.

Учим наизусть

4. *Торғай, торғай, торғайсың.
 Жақын келіп қонбайсың.
 Жем шашайын тойып ал,
 Торғай сонда тоңбайсың.*

Слова: торғай — воробей, жақын — близко,
 қонбайсың — не садишься, жем шашайын —
 насыплю корм, тойып ал — насыться,
 тоңбайсың — не замерзнешь.

5. Учим слова со звуком ғ и составляем словосочетания, предложения.

- Ғасыр — век, столетие (XXI ғасыр).
 ғашық — влюблен, ол ғашық.
 қабырға — стена, жақсы қабырға,
 Қарағанды — Қарағанды — жақсы қала.
 Жалғыз — один, единственный,

Менің жалғыз қызым бар. Ол Қарағандыда тұрады.
 Аты — Ағайша.

Попытайтесь самостоятельно составлять словосочетания по данным образцам.

Продолжаем знакомить с казахскими именами.

Мужские имена: Ғабит, Ғани, Ғафу, Ғұмар, Ғабиден,
 Ғабдолла, Ғалия, Ғалымжан.

Женские имена: Ғазиза, Ғанижамал, Ғайша, Ғафура,
 Ғарифа, Ғалия, Ғазизжамал.

6. Знакомьтесь с некоторыми формами вопросов и ответов.

Үй ішің аман ба?
Үй ішім аман
Көкеңнің аты кім?
Көкемнің аты — Ғабит.
Жасың нешеде?
Жасым он тоғызда.
Кешке қайда барасың?
Кешке киноға барамын.
Достарың бар ма?
Достарым бар.
Достарыңның аты кім?
Достарымның аттары —
Ғазиз, Ғабдол, Ғалым.
Қарның ашты ма?
Қашан тамақтанамыз?
Қазір тамақтанамыз.
Қашан жиналамыз.
Ертең жиналамыз.

Как дома?
В семье все в порядке
Как зовут отца?
Отца зовут Ғабит.
Сколько тебе лет?
Мне 19 лет.
Куда идешь вечером?
Вечером пойду в кино
Имеешь ли друзей?
У меня есть друзья.
Как зовут друзей?
Моих друзей зовут
Ғазиз, Ғабдол, Ғалым.
Хочешь есть?
Когда обедаем?
Сейчас обедаем
Когда собираемся?
Завтра собираемся.

7. Показатели отрицания в казахском языке различаются в зависимости от части речи. Глагол в отрицательном аспекте характеризуется прибавлением аффикса -ма -ме, -ба -бе, -та -пе к корню: бар — барма, иди — не ходи, оқы — оқыма, жаз-жазба. К именам и модальным словам для отрицания прибавляется слово емес (нет).

Орамал жасыл — платок зеленый.

Орамал жасыл емес — платок не зеленый.

Мен студентпін — мен студент емеспін.

Отрицание выражается также словом нет (жок).

— Мынау қарға ма?

— Это ворона?

— Жоқ. Ол қарға емес.

— Нет, это не ворона.

Кроме того, признак присутствия или отсутствия в казахском языке выражается прибавлением аффиксов -лы -лі, -сыз, -сіз. Қарлы тау — снежная гора, қалпақты кісі — человек в шляпе. Белгілі артист — известный артист, ажарлы әйел — красивая женщина. Ол жеңсіз киді. Он надел безрукавку: Марат қолғапсыз жүр. Марат ходит без рукавиц.

Сулы — сусыз, балықты — балықсыз, мұзды — мұзсыз, тұзды — тұзсыз.

Составьте словосочетания.

СӘЛЕМДЕСУ, ТАНЫСУ, ЖӨІІ СУРАСУ.

- Сәлеметсіз бе?
- Сәлеметсіз бе?
- Танысып қоялық. Менің аты-жөнім — Айжан Айдарқызы.
- Ал сіздің аты-жөнініз кім болады?
- Менің аты-жөнім — Пак Татьяна Львовна.
- Сіз қайда тұрасыз?
- Мен Қызылорда қаласы, Амангелді көшесі, 102-үй, отыз бесінші пәтерде тұрамын. Ал сіз қайда тұрасыз?
- Мен Ә. Жангельдин көшесі 5-ші үйде тұрамын, Сіз қайда істейсіз?
- Мен 3-ші емханада медбике болып істеймін.
- Рахмет, сау болыңыз.
- Сау болыңыз.

ӘҢГІМЕ. МЕНІҢ АНАМ.

Менің анамның аты — Рахима. Анам өте тамаша адам. Қазір зейнеткер. Әнді жақсы айтады, көп ертегі біледі. Анам тыным таппайды. Сиыр сауады, тауық асырайды. Тәтті тағамдар пісіреді. Біз де көмектесеміз. Жазда текемет басамыз, кілем тоқимыз.

Сөздік: зейнеткер — пенсионер, текемет басамыз — делаем кошму, кілем тоқимыз — ткем ковер.

Біледі, асырайды, сауады, айтады — глаголы в переходно-настоящем времени.

Көмектесеміз, басамыз, тоқимыз — помогаем, вялем, ткем.

Өз анаң туралы әңгімеле.

— Сенің анаң бар ма?

— ...

— Сенің анаң қандай?

Сабак аяқталды.

БЕСІНШІ САБАҚ**ПЯТЫЙ УРОК**

Сәлеметсіздер ме!

1. Бүгін сабағымызды танысудан бастайық.

— Сіздің аты-жөніңіз кім?

- Менің аты-жөнім — Ғазиза Ғабитқызы Мағжанова.
 - Сізбен танысқанымға қуаныштымын.
 - Менің атым — Ағайша.
 - Мен де қуаныштымын.
- танысқанымға қуаныштымын — рада знакомству.
2. Текспен жұмыс істейік.

САРАҢ ТОРҒАЙ.

Торғай нанның қыртысын тауып алды. Бірақ оны көтеріп кете алмады. Жолдастары: Біз саған көмектесеміз!— деді. Ал сен бізге наныңнан бөліс. Жалғыз өзіңе үлкен нанның не керегі бар? Сараң болма, торғай!

Слова: нанның қыртысы — корка хлеба
тауып алды — нашел
көмектесеміз — поможем
бөліс — поделись
сараң болма — не жадничай

Ұқсас сөздер. Похожие слова.

Қоға — куга, доға — дуга, ағу — течь, тағу — пришивать.

3. Учим числительные:

тоғыз — 9, он тоғыз — 19, жиырма тоғыз — 29, отыз тоғыз — 39, қырық тоғыз — 49, елу тоғыз — 59, алпыс тоғыз — 69, жетпіс тоғыз — 79, сексен тоғыз — 89, тоқсан тоғыз — 99.

Словосочетания:

тоғыз жаға — 9 воротников
он тоғыз баға — 19 оценок
жиырма тоғыз таға — 29 подков
отыз тоғыз қолғап — 39 рукавиц
Қырық тоғыз бағыт — 49 направлений
Самостоятельно завершите работу.

Как узнать время?

— Сағат қанша?	Который час?
— Сағат тоғыз.	Девять часов.
— Сағат қанша?	
— Сағат он тоғыз.	

Как вы заметили, слово часы — сағат не всегда употребляется в своем значении. Здесь: сағат — время.

4. Сөйлесейік.

— Ағай, базарға қандай автобуспен баруға болады?

- Базарға 2-ші (екінші) автобуспен баруға болады?
— Рахмет.

* * *

- Апай, мына сағаттың бағасы қанша?
— Бұл сағаттың бағасы 29 теңге.

* * *

- Апа, Ғалия қайда?
— Ғалия Қарағандыда
5. Ғ дыбысына жаңа сөздер үйренейік
Ғажайып — удивительный, чудесный
Ғажайып оқиға — удивительный случай
Ғалым — ученый. Ол — ғалым
Ғарыш — космос

Сөйлемдер: Мынау сағат. Менің сағатым жақсы
Мынау Талдықорған. Талдықорған жақсы
қала.
Менің ағам бар. Ағам жақсы кісі

6. *Мақал-мәтел үйренейік*
Жалғыз батыр жауға жоқ.
Жалғыз жігіт дауға жоқ. Один в поле не воин.
7. Ғ дыбысы қолданылатын адам аттары:
Ғалым, Ғазиз, Ғабдол, Ғабсаттар, Ғабдыр...
Ғайни, Ғалиябану ...
Әрі қарай жалғастырыңыз

Тапсырмалар:

1. Ғ дыбысын меңгеруге байланысты үйренген сөздеріңізді қайталап, толықтырыңыз.
2. Сөз тіркестері мен сөйлемдер құрастырыңыз.
3. Сөйлесу үлгілерін досыңызбен қайталап шығыңыз.
4. Жаңылтпаш жаттаңыз.
Ала қар...а қар...а қонды,
Қара қар...а жар...а қонды.
5. — "Торғай" тақпағын мәнерлеп айтыңыз.
Тор...ай, тор...ай, тор...айсың,
Жақын келіп қонбайсың.
Жем шашайын тойып ал,
Тор...ай сонда тоңбайсың.
6. Мына сөйлемдерді аяқтаңыз:

Менің досымның аты — Менің ағамның аты
Менің ... бар. Менің сағатым Мен ... тұрамын. Менің
аты-жөнім —

* * *

В нашей стране проживает более 100 национальностей.
Постарайтесь запомнить тюркские языки: қазақ тілі,
әзербайжан, балқар, башқұрт гагауз, қарачай, қырғыз,
құмық, ноғай, татар, тува, түркмен, ұйғыр, хакас, чуваш,
шор, якут, өзбек, қарақалпақ тілдері.

* * *

Слова, обозначающие профессию, специальность, в ка-
захском языке в основном образуются прибавлением к
корню аффиксов -шы, -ші, -ушы, -уші:

жазушы — писатель. Ол жазушы.

баяндамашы — докладчик. Ол баяндама жасады.

егінші — хлебороб. Егінші егін екті.

құрылысшы — строитель. Құрылысшы қала салды.

тарихшы — историк. Ол тарихшы.

аудармашы — переводчик. Аудармашы аударды.

оқытушы — преподаватель. Ол оқытушы.

Словарь: екті — сеял, салды — построил, аударды —
перевел, ол — он.

Сабақ аяқталды. Сау болыңыздар!

АЛТЫНШЫ САБАҚ

ШЕСТОЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

Кезекті сабағымызды бастайық.

Бүгін Ә дыбысымен танысамыз.

1. Ә дыбысының сипаттамасы.

Звук ә — мягкий, открытый, негубной, употребляется
в мягких словах в первых слогах.

Ә дыбысы жіңішке, ашық езулік, жіңішке сөздерде,
сөздің алғашқы буынында қолданылады.

Сөздер: әке — отец, әже — бабушка, ән — песня,
Әсия — имя девочки, әдебиет — литерату-
ра, әдеп — приличие.

Сөз тіркестері: *менің әкем, менің әжем, менің әнім*

Сөйлемдер: Менің әкем — инженер

Менің әжем — зейнеткер

Менің шешем — дәрігер

2. Сөйлесейік

— Әсия, сенің әжең бар ма?

— Иә, менің әжем бар.

— Әжең неше жаста?

— Менің әжем 85-те (сексен бесте). Әлі тың

Слова: бар ма? есть ли?

әлі тың — еще бодрая

Автобуста

— Әже, мына орын бос, отырыңыз

— Рахмет, айналайын, бақытты бол!

орын — место, бос — свободное.

Аялдамада. На остановке

— Апай, вокзалға қандай автобустармен баруға болады?

— Вокзалға 1, 8, 10-автобустармен баруға болады

— Рақмет.

Бірінші, сегізінші, оныншы автобустармен...

* * *

— Сіз қай автобуска мінісіз?

— Мен 2-ші (екінші) автобуска мінімін

— Сіз ше?

— Мен жаяу жүремін

жаяу — пешком

* * *

— Абонементке беріп жіберіңізші

— Әкеліңіз

— Мінекейіңіз

— Рахмет

беріп жіберіңізші — передайте

* * *

— Абонементімді тестіріп беріңізші

— Әкеліңіз

тестіріп — пробейте

* * *

— Сіз қазір түсесіз бе?

— Иә, түсемін

* * *

— Сіз қазір түсесіз бе?

— Жоқ, түспеймін

— Онда жылжыңызшы!

түсесіз бе?— сходите? жылжыңызшы — подвиньтесь

3. Текст. Әмина

Әмина жақсы қыз. Ол сабақты жақсы оқиды. Әминаның атасы, әжесі, шешесі, ағасы, апасы бар оқиды — учится

-сы, -сі, — окончания притяжательного падежа 3 лица, единственного числа.

4. Знакомим с казахскими именами.

Мужские имена: Әбен, Әбдеш, Әбдібай, Әбдікәрім, Әбжан, Әбіл, Әбіш, Әзіз, Әлкен, Әубәкір, Әлім, Әлібай, Әлімжан, Әмір.

Женские имена: Әлия, Әмина, Әдемі, Әсия, Әйгерім, Әзипа, Әнипа, Әсима, Әтір

Ә дыбысын тағы да сөздер үйренейік:

дәптер — тетрадь, тәрелке — тарелка, дәрігер — врач, бәтеңке — ботинки, әтеш — петух, әйнек — стекло, әлем — мир, әуен — мелодия

Сөз тіркестері:

жақсы дәптер — жаман дәптер

жақсы тәрелке — жаман тәрелке,

әдемі әтеш, әдемі әуен, әдемі — красивый

Әсия әдемі қыз. Сәуле әдемі қыз

5. Телефонмен сөйлесіп үйренейік

— Қайырлы күн, Әсия! Мен Әлиямын ғой

— Кім?

— Әлия! Әлиямын!

— Ә, Әлиясың ба?! Қайырлы күн! Сен қайдан хабарласып тұрсың?

— Үйден. Мен сенімен сөйлесуім керек, Жұмысыңды қашан аяқтайсың? Сағат 6-да бітеді

— Мен саған жолдан соғамын, жарай ма?

— Жарайды

Слова: үйден-из дома, жолдан соғамын — зайду по пути. жарайды — хорошо

Разговаривая по телефону, необходимо соблюдать этикет. Когда хотят пригласить к телефону, говорят:

— Әминаны телефонға шақырыңызшы!

— Позовите Амину

Если нет Амины, отвечают:

— Әмина үйде жоқ.— Амины нет дома.

Если она у телефона, отвечает:

— Тындап тұрмын. Слушаю.

6. Учим стихотворение

Менің атым — Әліппе,
Мені аяңдай дәріпте.
Мені оқып ержеткен
Бауыржан да, Мәлік те.

Бауыржан Момышұлы и Малик Ғабдуллин — национальная гордость, герои

Әліппе — букварь, дәріпте — уважай

Прочитайте, переведите, выпишите слова со звуком ә, выучите наизусть

7. Оқимыз, аударамыз

Мұхтар Әуезов “Абай жолы” эпопеясын жазды

Әміре Қашаубаев Париж қаласында ән салды

Күләш Байсейтова “Гәкку” әнін шебер орындады.

Қаныш Сәтбаев — аса көрнекті ғалым, тұңғыш академик

Әбілхан Қастеев — суретші

* * *

Просьба выражается следующими формами:

— Көрсетіңізші — покажите, пожалуйста.

— Айтыңызшы...— скажите, пожалуйста.

— Айтшы ... — скажи-ка.

— Сұрауға бола ма?— Можно спросить?

— Өтінем. — Прошу

— Сізге етінішім бар еді.

— Кіруге рұқсат па?

— Отыруға бола ма?

— Сұрауға бол ма?

— Маған беріңізші

— Көмектесіңізші

— У меня к вам просьба

— Можно войти?

Можно сесть?

— Можно спросить?

— Дайте мне!

— Помогите мне!

* * *

Составляем варианты бесед.

- Ағай, кіруге бола ма?
- Иә, кіріңіз, отырыңыз
- Ағай, сұрауға бола ма?
- Иә, сұраңыз?
- Әлия апай қашан келеді?
- Қазір келеді, күтіңіз

* * *

- Апай, сізге өтінішім бар еді
- Иә, айтыңыз.
- Ертең мені сабақтан босатыңызшы
- Иә, жарайды
- Рақмет

* * *

- Әсия, сенің тәтең бар ма?
- Иә, бар
- Аты кім?
- Аты — Әтіркүл

* * *

- Әже, әкем қашан келеді?
 - Әкең ертең келеді
- Слова: қазір — сейчас, ертең — завтра
Самостоятельно составьте 2—3 варианта бесед.

* * *

М Е Н І Қ Ә Ж Е М

Менің әжем бар. Ол өте жақсы адам. Әжем 85-те. Әжемнің 10 баласы бар. Бәрі де жиі келіп тұрады. Әжеме сыйлықтар әкеледі. Әжем батырлар жырын біледі. Күнде кешке әжемнің әңгімелерін тындаймыз. Әжем әлі қуатты

Сөздік: жиі келіп тұрады — часто навещают
әкеледі — приносит
жатқа біледі — знает наизусть
тындаймыз — слушаем
қуатты — энергичная

В разных лицах и числах:

- 1 л. Мен жиі келіп тұрамын
- 2 л. Сен жиі келіп тұрасың
- 3 л. Ол жиі келіп тұрады

* * *

- 1 л. Біз ертек тындаймыз
- 2 л. Сендер ертек тындайсындар
- 3 л. Олар ертек тындайды

* * *

- 1 л. Мен әкелемін
- 2 л. Сен әкелесің
- 3 л. Ол әкеледі

Сабақ аяқталды

ЖЕТІНШІ САБАҚ

СЕДЬМОЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме!

Бүгін **Ө** дыбысын менгеруді бастаймыз

1. **Ө** — мягкий, открытый, губной, употребляется в мягких словах, в начальных слогах. При произнесении этого звука органы речи располагаются примерно так, как при произнесении звука а-о, но кончик языка продвигается вперед, упирается в нижние зубы, а губы сильно выпячиваются.

Однословные слова со звуком — ө:

Өз — сам, сама, өт — проходи, өт — желчь, кез — глаза

Слоги со звуком — ө:

көк/... — весна, ө/... — песня, кө/... — улица, шө/... — цыпленок

тем лең ше же

Слова, различающиеся одной буквой:

Көл — озеро, шөл — пустыня, бөл — раздели, өл — умри, төл — молодняк, приплод, сөл — сок

Предложения:

Мынау көл. Көл жақсы

Мынау сөл. Сөл тәтті

Мен көлге бардым

Мен шөлге бардым

Мен көшеге шықтым

-ға, -ге, -қа, -ке — окончания направительного падежа, барыс септік жалғаулары. Мысалы: Әминаға, әтешке, сабаққа, мектепке

Әминаға бардым
Әтешке жем бердім
Сабаққа бардым
Мектепке бардым

жем — корм, -ды, -ді — окончания прошедшего времени глагола.

2. Сөйлесеміз:

- Ағай, мынау қай көше?
- Бауырым, бұл Әйтеке би көшесі.
- Рақмет, ағай

* * *

- Тәте, ән айтшы
- Жарайды, қазір айтамыз

* * *

- Алақай, көктем келді!
- Иә, енді ойнаймыз!

* * *

- Әмина, шөжеге жем бер
- Қазір, әке

* * *

- Әйгерім, көшеге ойнама
- Жарайды, әже

* * *

- Тәте, көлге барайықшы!
- Жарайды, барайық, киін
- Алақай, тәтеммен көлге барамыз, суға шомыламыз!

* * *

- Өтеш, қайда барасың?
- Өзенге барамын.
- Мен де барайын
- Жүр

3. Учим слова со звуком ө и составляем предложения:
өзен — река, өжет — упорный, настойчивый, өза-
ра — между собой, өкпе — обида, өкпе — легкие,
өктем — властный, өлермен — рискующий, өлке —
край, өнер — искусство, өрнек — узор, өрт — пожар

Мынау — өзен

Мен өзенге бардым

Сен өзенге бардың

Ол өзенге барды

Өкпелеме — не обижайся

Мен өкпеледім

Сен өкпеледің

Ол өкпеледі

Ол өжет. Ол өжет қыз. Әмір өжет бала

Постарайтесь по этому образцу составить предложения.

Слова, различающиеся одной буквой ө:

Көк — синий, сөк — просо, төк — вылей.

Бөлме — комната, не разделяй, өлме — не умирай,
көз — глаза, сөз — слово, төз — выдержи, бөз — бязь.

Словосочетания:

Көк аспан, тәтті сөк, жақсы бөлме, сөзді бөлме, сен
өлме, әдемі көз, жақсы сөз, сен төз, ақ бөз.

Көк аспанға қарашы

Төзімді бол

Бөз көйлек ки

Тәтті сөк же

Жақсы бөлмеге кір

Әже, сен өлмеші

Жақсы сөз айт

Ки — одевай, кір — войди, айт — скажи

Баспасөз — печать, көкөніс — овощи, көйлек —
платье, көркем — красивая

Өркен — көркем қыз

Баспасөзге жазыл

Көкөніс же

Әдемі көйлек ки

Өтеген көк майсада төл бағып жүр

Өтеген на лужайке пасет молодняк

Играя, учимся

Аист — ләйлек

каша — ботқа

одеяло — көрпе

платье — көйлек

цыпленок — шөже

рано — ерте

Скороговорка — жаңылтпаш

Шөмөленбеген шөпті
Мен шөмелемей,
Кім шөмелейді.

Сеңо в копку
само не ляжет

Өтірік өлең. Небылицы

Құмырсақаға қой бақтырдым
Жапалаққа жайдақ міндім.
Тумай жатып тілім шығып,
Өлең айтып, сайрап тұрдым.

Құмырсақа — муравей
жапалақ — сова
тумай жатып — не успеv родиться

Сонымен ө дыбысы жіңішке, ашық, еріндік жіңішке сөздерде сөздің алғашқы буынында қолданылады.

Мақал үйренейік

Өсер жастың алдын кеспе,
Өсер ағаштың басын кеспе.
Не препятствуй молодому поколению.
Не срезай верхушку молодого дерева.

Өлімнен ұят күшті.
Стыд сильнее смерти.

Жұмбақ жаттайық

Тоқыған ауы,
Шыбынның жауы.

Плетет сеть,
Враг мух.

(Өрмекші — паук).

Сөйлесу

ДӘРІГЕРДІҢ ҚАБЫЛДАУЫНДА, НА ПРИЕМЕ У ВРАЧА.

- Сәлеметсіз бе, дәрігер. Кіруге рұқсат па?
- Здравствуйте, доктор. Можно войти?
- Сәлеметсіз бе! Кіріңіз, отырыңыз.
- Здравствуйте! Войдите, садитесь.
- Аты-жөніңіз кім болады?
- Как вас зовут?
- Менің атым — Өрік, фамилиям — Өтемісова.
- Меня зовут — Орик. Фамилия — Утемисова.
- Қай жеріңіз ауырады. Что вас беспокоит?
- Менің асқазаным ауырады, басым айналады. Әлім

жоқ.

— У меня болит желудок, кружится голова. Чувствую слабость.

— Тамаққа тәбетіңіз қалай? Как питаетесь?

— Тамаққа зауқым жоқ. Нет аппетита

— Сіздің ауруханаға жатуыңыз керек

Вам нужно лечиться в больницу

— Әзірше мына дәріні ішіңіз

Пока принимайте это лекарство

— Рақмет, дәрігер. Спасибо, доктор!

* * *

— Әмір, сенің ағаң бар ма?

— Иә, бар

— Аты кім?

— Аты — Өскен

— Менің де ағам бар. Аты — Көбен

* * *

— Көке, ауылға әжеме апаршы

— Жарайды, ертең апарамын

* * *

— Әскербек, көшеге шықпа

— Жарайды, шықпаймын.

Сабақ аяқталды. Сау болыңыздар.

СЕГІЗІНШІ САБАҚ

ВОСЬМОЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

1. Ө дыбысын меңгеруге арналған сабағымызды жалғастырайық:

Бөлме — комната. Менің бөлмем. Сенің бөлмең.

Менің бөлмем кең, жарық, жақсы

— Марат, сенің бөлмең қайда?

— Менің бөлмем жоғарыда

— Болат, сенің бөлмең қайда?

— Менің бөлмем төменде

жоғарыда — наверху, төменде — внизу

Запомните орфоэпию слов:

өнер (өнер) — искусство, көкөніс (көгенс) — овощи,
өсті (өстү) — вырос, өнерлі (өнерлү) — мастерица

2. Зат есімдердің тәуелдік жағалаулары

Аффиксы принадлежности существитель-
ного.

1 жак -ым, -ім, -м,

2 жак -ың, -ің, -ң.

3 жак -ы, -і, -сы, -сі.

1. Менің балығым, көйлегім, шөжем,

2. Сенің балығың, көйлегің, шөжең.

3. Оның балығы, көйлегі, шөжесі.

3. Әннің сөзін жаттайық. Учим текст песни

Әрқашан күн сөнбесін! Пусть всегда будет солнце!

Әрқашан күн сөнбесін.

Аспаннан бұл төнбесін.

Қасымда болсын мамам,

Болайық мен де аман.

Сөздер: сөнбесін — не потухнет, күн — солнце,
бұлт — туча.

4. Текст оқыық

КӨКТЕМ

Жыл мегілдерінің бірі — көктем. Көктемге наурыз,
сәуір, мамыр айлары жатады. Көктемде күн жылынып,
қар ериді.

Егіншілер егін егеді.

Сөздер: наурыз — март, сәуір — апрель, ма-
мыр — май, жылынып — теплеет, ериді — тает,
егеді — сеет.

5. Сөйлесейік

— Марат, өлең айтшы.

— Қосылып айтайық.

— Жарайды, айтайық.

* * *

— Кіріңіздер, төрлетіңіздер!

— Рақмет, шығамыз

* * *

— Өркен, мен саған өкпеледім

— Әсия, кешір мені

— Жарайды, кешірдім

- Өзенге барайық
- Барсақ, барайық

* * *

- Өрік, тақтаны өшір
- Қазір өшіремін.

* * *

- Бөкен, қай көшеде тұрасың?
- Абылай хан көшесінде тұрамын.

* * *

6. Сандар үйренейік.

Төрт — 4, он төрт — 14, жиырма төрт — 24, отыз төрт — 34, қырық төрт — 44, елу төрт — 54, алпыс төрт — 64, жетпіс төрт — 74, сексен төрт — 84, тоқсан төрт — 94

Составляем словосочетания.

Төрт бөлме — 4 комнаты
 он төрт шөже — 14 цыплят
 жиырма төрт көл — 24 озера
 отыз төрт көше — 34 улицы
 қырық төрт көше — 44 улицы
 елу төрт өлең — 54 стиха
 алпыс төрт көшет — 64 саженца
 жетпіс төрт өрік — 74 сливы
 сексен төрт ән — 84 песни
 тоқсан төрт алма — 94 яблока

Сөйлемдер.

Менің төрт бөлмем бар
 Менің 14 шөжем бар
 Ауылда 24 көл бар
 Менің 44 көйлегім бар
 Көкем 54 көшет екті
 Бөпем 74 өрік жеді
 Әнші 84 ән айтты
 Жәшікте 94 алма бар

Тақпақ жаттайық

Кішкентай көжегім,
 Талмасын езегің.
 Көп-көп шөп беремін
 Азана төзе біл.

Гласные ы, і в казахском языке подвергаются закону эллизии. Обратите внимание на взаимодействие звуков: Жыл -жл, біл -бл.

Знакомим с казахскими именами на букву ө.

Мужские имена: Өкім, Өжет, Өрен, Өтебай, Өтежан, Өтеміс

Женские имена: Өзипа, Өнеге, Өрбике, Өміргүл

Слова — омонимы

Бұрымды өр
Алыста биік өр
Сөзіме нан
Мынау — нан

Заплетай косу
Вдалеке возвышенность
Верь слову!
Это — хлеб

Өнерлі екен өрмекші,
Бұрышқа торын өрмекші.

1. Өрмекші — паук

2. Өрмекші — хочет сплести

Жұмбақтар.

Көреді бәрін өзгенің,
Көре алмайды өздерін.

(көзілдірік).

Ұшқаны қызық жалпылдап
Өзі сондай қарқылдақ.

(қарға)

Мақалдар.

Өнерлі жігіт ерде озар,
Өнерсіз жігіт жер соғар.

* * *

Көп жасаған білмейді,
Көпті көрген біледі.

Сөздер: өнерлі — мастер на все руки
өнерсіз — неумелый
көп жасаған — много проживший
көпті көрген — много переживший

Өзіңіз аударыңыз

1. Өтеш өзенге барды.
2. Төлеш өтірік өленді төгілте өлендетті
3. Өмірбек көл жағасындағы көгалда отыр

Өрмекші

Жейтін жемтігін өрмекшінің тор құрып ұстайтыны мәлім. Ал оның тор құрғаны тіпті қызық. Өрмекші жорғалаған қара қоңызға кезікті. Өрмекші қоңызға өрмек құрды. Қоңыз өрмекке түсті

қара қоңыз — черный жук

мәлім — известно

өрмек құрды — расставил сеть

Менің көкем.

Менің көкем бар. Көкемнің аты — Өскен. Көкем көгалдандыру мекемесінде істейді. Ол бағбан. Көктемде көп қылып өрік көшеттерін өсіреді. Біз көкемді сәл кермесек сағынып қаламыз. Көкем еңбекті сүйеді. Бізді де еңбекке баулиды

Сөздік: көгалдандыру мекемесі — учреждение по озеленению

көшет — саженцы

сағыну — скучать

ТОҒЫЗЫНШЫ САБАҚ

ДЕВЯТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме!

Қайырлы күн!

1. Енді *ң* дыбысын меңгеруді бастайық.

Звук *ң* — глубокозадняяязычный, смычной, носовой сонант.

Похож на английский — *нг*, *оо* *очпі* !

При образовании этого звука корень языка и язычок упираются в мягкое небо и закрывают выход воздуха через рот.

Аң. Мынау аң. Это зверь. Әкем аңға шықты. Таң. Таң атты.

Наступил рассвет. Қайырлы таң! Доброе утро!

Шаң. Мынау шаң. Это пыль. Шандатпа — не пыли!

Аңғал — неосмотрительный, аңқау — наивный

Аңсау — ждаты, алаң — площадь

Болат аңғал аңқау бала. Сәлима аңғал, аңқау қыз

оң — правый, сол — левый, оң қол — правая рука,

сол қол — левая рука

— Дәріхана қай жақта?	Где аптека?
— Дәріхана оң жақта	Аптека направо
— Емхана қай жақта?	Где поликлиника?
— Емхана сол жақта	Поликлиника налево.

* * *

— Әке, мынау не?	Отец, что это?
— Балам, бұл — мылтық	Сынок, это ружье
— Оны не істейсің?	Что ты с ним будешь де-
лать?
— Мылтықпен аңға барамын	С ружьем пойду на охоту

2. Слова, различающиеся одной буквой.

Мен — я, мең — родинка, сен — ты, сең — льдина,
кен — руда, кең — широкий, мың — тысяча,
шың — пик.

Мынау мен. Менің меңім бар
Мынау сен. Сенің меңің бар
Мынау кең. Менің пальтом кең

3. Научимся составлять рассказ о семье.

Моя семья. Менің отбасым.

Менің атым — Сәуле. Менің әкем, шешем, атам,
енем, күйеуім және екі ұл, бір қызым бар. Күйеуімнің
аты — Мақсат. Ұлдарымның аттары Қанат пен Марат.
Қызымның аты — Ләйла. Ләйла балалар бақшасына ба-
рады.

Менің күйеуім, ұлым, қызым бар
Сенің күйеуің, ұлың, қызың бар
Оның күйеуі, ұлы, қызы бар

* * *

Менің атым — Сара
Менің күйеуімнің аты — Керім
Менің әйелімнің аты — Ләйла
Менің ұлымның аты — Сәкен
Менің қызымның аты — Дәмеш
Менің әкемнің аты — Батырбек
Менің шешемнің аты — Нәзипа

По этому образцу советуем составить рассказ о своей
семье.

Составление диалога на тему: "Семья"

- Жамал, сенің күйеуің бар ма?
— Иә, менің күйеуім бар

- Күйеуіңнің аты кім?
- Күйеуімнің аты — Алыбай.
- Аманжол, сенің әйелің бар ма?
- Иә, менің әйелім бар.
- Әйеліңнің аты кім?
- Менің әйелімнің аты — Сәлима.

4. У казахского народа множество традиций, обычаев, национальных праздников. Начиная с рождения ребенка, каждое событие знаменуется праздниками в семье, ауле. Шілдехана — пиршество в честь новорожденного, бесікке салар — обряд укладывания в колыбель, тұсау кесу — пожелания в добрый путь.

Приводим примерный сценарий обряда “Шілдехана”

Сахнаға жасөспірім бала жүгіріп шығып; Алақай! Сүйінші! Жеңешем ұл тапты! Ұл тапты! Тойға келіндер! Шілдехана тойына келіңіздер! Той! Той! Той!

Сахнаның екі жағынан халық шілдеханаға ағылады. Әжелер, аналар, жасөспірім балалар жайғасып отырады. Бәрі бір-бірімен амандасып, есен-саулық сұрасады.

Келіннің енесі:

— Ау, кұдағи, мал-жаның аман ба? Күйлі-қуатты жүрсің бе?

— Шүкір, қуаттымыз.

— Ат ұстарың болды, бауы берік болсын!

Дауыстар: Құтты болсын.

Дастархан жайылып, шай әкелінеді. Шайдың рәсімі жасалып, әңгіме-дүкен кұрылады.

Келіннің енесі:

— Келген кадамдарыңа гүл бітсін. Тойды қыздырып отырындар. Ақ келін, кәне той бастап жібер. Ақ келін:

— Тойды мен бастамағанда кім бастайды. Көзжақсымның тойында айтпаған әнді қайда айтамын. “Тобылғы сай” әнін бастап, шырқай жөнеледі. Халық қосылады.

*Ауылым сен сұрасаң бел тұрғандай-ай,
Майысар қайың ағаш жел тұрғанлда-ай.
Сылқымын өзге ауылдың неғылайын,
Бұралып талшыбықтай сен тұрғанда-ай.*

Жұлдызымсың,

Нұрын шашқан.

Әніңнен айналайын

Тобылғы сай.

Краткое содержание.

На сцену выбегает мальчик с криком: “Ура! Сноха родила сына. Приходите на шілдехана. Пир! Пир! Пир!”

Люди собираются на пир. Бабушки, женщины, подростки располагаются, здороваются, у всех приподнятое настроение, поздравляют хозяев. Раздается возглас свекрови:
— Белолицая невестка, начинай пир!

Бойкая молодая женщина с готовностью начинает народную песню “Тобылғы сай”, все подпевают ей.

Сабақ аяқталды

ОНЫНШЫ САБАҚ

ДЕСЯТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

ң дыбысын меңгеруді жалғастырайық.

Сөздік: бәсең — тихий, дәнеңе — ничего, дөң — возвышенность,

дөңгелек — колесо, круглый

— Марат, айналайын, теледидардың даусын бәсендетші

— Қазір, апа

* * *

— Апа, мына машинаның дөңгелегі әдемі екен

— Иә, құлыным, әдемі

* * *

— Серік, машинаң қайда тұр?

— Машинам дөңде тұр

* * *

— Машинанда бензин бар ма?

— Бағында дәнеңе де жоқ

Сөздік: ең — самый, еңбек — труд, еңбексүйгіш — трудолюбивый, еңбекақ — зарплата, еңіреу — рыдать

Сөз тіркестерін құрып үйренейік

Ең жақсы қыз — самая хорошая девочка
ең жақсы бала — самый хороший мальчик
ең жақсы қала — самый хороший город

ең жақсы алаң — самаяя хорошая площадь
ең жақсы теледидар — самый лучший телевизор
Продолжайте работу по этой схеме

Сөйлем құрастырайық

Менің әкем еңбексүйгіш
Менің шешем еңбексүйгіш
Менің әжем ең жақсы адам
Біздің қала ең жақсы қала

Сөйлесейік.

— Әлия, ең жақсы көйлегінді ки
— Ғалия, ең жақсы пальтонды ки
— Әмір, ең жақсы қолғабынды ки
— Гүлназ, әдемі қалпағынды ки

көйлек — платье, қолғап — рукавица

Сөздік: жаңа — новый, жаңбыр — дождь,
жаңғалақ — забывчивый, жаңғырық — э о, жаңсақ —
ошибочно, жаңылу — ошибаться, жаңғақ — орех

Сөз тіркестері: жаңа көйлек,
жаңа дөңгелек,
жаңа машина,
жаңа қолғап,
жаңа базар ...

Жаңбыр: Жау, жау, жаңбыр, жау жаңбыр (жау-лей)
Далада жаңбыр жауып тұр

Жаңғақ: Мынау жаңғақ. Мынау жақсы, жаңа жаңғақ
Мынау жаңғақ жақсы екен

* * *

— Майра, базарға барып, жаңғақ әкел
— Иә, қазір барамын

* * *

— Дәурен, сенің атаң, әжен бар ма?
— Иә менің атам, әжем бар
— Олар қайда тұрады?
— Олар ауылда тұрады
— Дәурен, сенің ағаң, інің, қарындасың бар ма?
— Менің ағам, інім, қарындасым бар
— Олардың атын айтшы

— Ағамның аты — Жандос, інімнің аты — Жомарт,
қарындасымның аты — Мөлдір

— Дәурен, сенің әкең, шешен бар ма?

— Иә, менің әкем де, шешем де бар. Әкемнің аты —
Байбол, шешемнің аты — Айжан

— Олар не істейді?

— Менің әкем — инженер, шешем — әнші

— Болат, сенің қарындасың бар ма?

— Менің қарындасым жоқ, інілерім бар

— Аттары кім?

— Олардың аттары: Сәния, Зәмзәгүл

Әрі ойын, әрі оқу.

Легко — жеңіл глубокий — терең пик — шың
настроение — көңіл глухой — керек целина — тың

Жеңіл доп, ақ көңіл, терең өзен, керек ит, биік шың,
тың жер.

Текст. Охотник. Аңшы

Оңғар оқушы. Ол аң аулайды. Оңғардың шаңғысы бар.
Қыста қар қалың жауды. Оңғар таңертең аңға шықты

Текстіге сұрақтар:

Оңғар кім?

Ол не істейді?

Оңғардың несі бар?

Қыста қар қалай жауды?

Оңғар таңертең қайда шықты?

Жұмбақ шешейік

Шеңбер жасап өседі,

Желмен бірге көшеді

Бұл не?

Бұл қаңбақ.

Сөздік: шеңбер — круг, өседі — растет, жел — ве-
тер, көшеді — передвигается. Благодаря тесным культур-
ным, экономическим, политическим связям, в казахском

языке много заимствованных слов из санскриттюркских и русско-европейских языков.

Например: телефон, хоккей, футбол, дискотека, аллея, преферанс, кинотеатр, кинофильм и др.

Русский язык также богат словами тюркского происхождения: алтын, амбар, арба, аргамак, аркан, армяк, арык, атаман, аул, балбес, балда, балык, барабан, бардак, барс, барсук, басмач, Бахчисарай, башлык, бугай, беркут, бешмет, бирюк, богатырь, боярин, буза, булат, буран и т. д.

Продолжаем знакомиться с обычаями казахов

БЕСІККЕ САЛАР.

Той тойға ұлассын, баланы бесікке салайық. Енесі:

— Баланың бесігін әкеліндер! Ал, халайық, бөбекті бесікке салу құрметін қадірлі абысыныма ұсынамын. Шешей, балаға сіздің дархандығыңыз бен кеңдігіңізді берсін. Баланы бесікке салыңыз. Шешей:

— Иә, Бибібатима пірім қолдап, құдайым құтты қылсын. Әуелі бесікті аластап жіберейін, Біссіміллә, біссіміллә, қаш шайтан, қаш бәлем! Ал енді баланың тыштымасын әкеліндер! Үйеме табақ конфет, бауырсақ, жидектер салған тыштыманы анаға әкеп ұсынады. Бесіктің төсігінен бір уыс мейіз, құрт, бауырсақ тәттілер салып: Қолың майлы болсын, сәбиің құтты болсын деп ең алдымен баланың шешесіне беріп жатып: тышты ма? деп сұрайды. Бәрі дауыстап: тышты, тышты деп жауап беру керек. Баланы жақсылап жұбат деп қайнысына береді. Тағы да сұрайды. Бәрі күліп: тышты, тышты — деп шулайды. Қалғанын таратып береді.

Ал енді сәбиді әкеліндер. Әкелген соң баптап, жақсы тілектерін айтып отырып бөлейді. Жастығының астына пышак, күлше, нан салады. Енді үстіне жабатын 9 қабат зат әкеліндер деп, онымен жаптырады. Сәбиді бөлеп жатқанда бәрі тым-тырыс болу керек. Ұйқысы тыныш болады деп есептейді.

Келіншектер дуылдасып:— Ал енді бесікті сатамыз. Бесікті мен сатамын,— деп біреуі ортаға шығады.

Әй, халайық, қараңыз.
Бесікте жатыр балаңыз.
Бала, бала, бола ма?
Ай болмаса анамыз.

Балғын бөбек айдана
Мынау жатқан қай бала?
Бесігімнің бағасы,
Кішігірім тай ғана.

Рассказ дан для самостоятельного чтения. Разобрав тексты, можно использовать их в виде инсценировок в

семье, детских коллективах. Здесь дается церемония укладывания младенца в колыбель

Сабақ аяқталды. Сау болыңыздар!

ОН БІРІНШІ САБАҚ

ОДИННАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлемет, сау барсыздар ма?

Бүгін ұ дыбысын меңгеруді бастайық

Қазақтың төл дыбысының бірі — ұ дыбысы

Чтобы произнести этот звук, надо губы сильно вытянуть вперед, язык отодвинуть назад. Звук произносится твердо, напоминает звук, средний между русским о и у.

Тұман — туман, мұз — лед, тұз — соль, ұш — лети, күш — обними, бұйрық — приказ, құйрық — курдюк, дұрыс — правильный, бұрыс — неправильный, құман — чайник, бұл — это, ұл — сын.

Мұз. Мынау мұз. Мұз жақсы. Мұрат мұзға сырғанады. Жақсы мұз. Жаман мұз

— Тұманбай, мұзға сырғанайық

— Иә, жарайды, сырғанайық

* * *

— Ұлжан, мұзайдынға барайық

— Жарайды, барайық

Сөздік: сырғанайық — кататься
мұзайдын — каток

Тұз. Жақсы тұз. Жаман тұз. Тамаққа тұз сал
Салаттың тұзы жоқ.

Ұш. Ұшақ ұшты. Сен ұш. Құс ұшты

-ты, -ті, -ды, -ді, -сыз, -сіз — суффиксы прилагательных. Тұманды күн. Мұзды мұхит. Құссыз көл. Құйрықты қой. Құйрықсыз жұлдыз. Күшті жігіт

қой — овца, жұлдыз — звезда, мұхит — океан

Варианты окончаний прибавляются по закону сингармонизма

К твердому слову прибавляется твердое окончание, к мягкому — мягкое

Тұзсыз тамақ, тұзды тамақ

Өнерлі жігіт, өнерсіз жігіт

-ма, -ме, -ба, -бе, -па, -пе — отрицательные частицы глагола

Оқыма — не читай, жазба — не пиши, айтпа — не говори

- Ұлжан, көп ойнама, үйге кір
- Ұлдай, көп сөйлеме, сабақ оқы
- ма, -ме, -ба, -бе, -па, -пе — вопросительные частицы.
- Мынау құс па?
- Жок, бұл құс емес

* * *

- Мынау мұз ба?
- Иә, бұл мұз
- Жок, бұл мұз емес

* * *

- Наташа, сен тамаққа тұз салдың ба?
- Иә, тамаққа тұз салдым

Продолжайте составлять вопросы и ответы по этому образцу:

- Сіз қайда тұрасыз?
- Мен Сырдария көшесінде тұрамын
- Сіз қайда істейсіз?
- Мен мұзайдында істеймін
- Сіз кім болып істейсіз?
- Мен жұмысшы болып істеймін

Сөздік: жұбай — супруг, құдай — бог, жұт — проглотить, ұт — выиграй, жұма — пятница, жұмыртқа — яйцо, жұмсақ — мягкий, жұқа — тонкий

Сөйлесейік:

- Ұлжан, аспанда не бар?
- Аспанда жұлдыз бар

* * *

- Ұлжалғас, сенің жұбайың қайда?
- Менің жұбайым жұмыста

* * *

- Бүгін қай күн?
- Бүгін жұма

* * *

- Әже, жұмбақ айтшы

— Қолы жоқ, сурет салады.
Тісі жоқ, тістеп алады.
Жауабын айт.
— Ол аяз.

* * *

— Наташа, сен тамаққа тұз салдың ба?
— Иә, тамаққа тұз салдым.

* * *

— Ата, мақал айтшы.
— Шәкіртсіз ұстаз — тұл.
Атсыз ер — қанатсыз күс.
— Түсіндің бе, қызым.
— Түсіндім.
— Онда есіңе сақта, қызым. Тағы бір мақал айтайын:

Ұйқы қарын тойдырмас.

Ол не деген?

— Сном сыт не будешь,— деген орысша
— Ұқтың ба?!

— Ұқтым.

Слова, различающиеся одной буквой:

ұт, тұт, жұт, күт, күн, түн, үн.

Перевод найдите в словаре и продолжайте игру

Продолжаем перечень слов тюркского происхождения:

Гоголь, деньги, джейран, джигит, диван, домбра, ишан, изюм, кебаб, кабачок, кабан, казанок, казна, казначей, калач, калым, калька, камча, камыш, капкан, карагач, каракуль, карандаш, караул, карга, катык, кинжал, кизяк, кыпчак, кирпич, кистень, кишмиш, кобыз, колпак, колчан, Крым, кулан, кумач, кумган, кумыс, куница, кунак, курай, курдюк, курага, кушак, майдан, мангал и др.

ЗНАКОМИМ С ТРАДИЦИЯМИ КАЗАХОВ

Тұсау кесу.

Кішкентай балалар бір-біріне қазір Дәуреннің тұсауын кеседі, қызық болады деп қуанысып жүр. Екі-үш келіншек, әжелер той қамымен жүр. Жас ана: Енежан, бөбегіңіз өзіңізге ұқсап, сөзге де, іске де жүйрік болсын

Еліне елеулі, халқына қалаулы болсын, тұсауын кесіңізші деп өтінеді. Бір келіншек үлкен табаққа кәмпит, тәтті бауырсақ т. б. сыйлықтар әкеліп, шиырлап ескен ала жіп — тұсау мен қайшыны ұсынады. Бір жағына ұл, екінші жағынан қыз бала жетелеп, әженің алдына әкеледі. Әже игі тілекпен қаз бастырып, қаз-ықаз бас жырын айтады.

*Қаз, қаз, балам, қаз балам,
Қадам бассаң, мәз болам,
Курмеуіңді шешейін,
Тұсауыңды кесейін,—*

деп баланың тұсауын кеседі. Құтты болсын қадамың Желден жүйрік бол! Үлкен азамат бол! деген құттықтаулар айтылып, сыйлықтар таратылады.

Содержание

Дети радуются, резвятся в ожидании праздника. Все стекаются на торжество по случаю “тұсау кесер”, напутствия в большой путь маленькому Даурену. Мать ребенка просит провести ритуал разрезания скрученной пестрой веревки, привязанной к ногам малыша. Раздаются сладости присутствующим. С песней на устах почтенная бабушка разрезает “тұсау”. Раздаются поздравительные возгласы. Устраиваются игры для ребят, раздаются призы. Всем весело. Поют:

*Ступай, дитя, ступай,
Я рада твоим шагам.
Развяжу твои пути,
Освобожу тебе путь.*

Сабақ аяқталды. Сау болыңыздар!

ОН ЕКІНШІ САБАҚ

ДВЕНАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме!

Хал-жағдайларыңыз қалай?

1. Ұ дыбысын меңгеруді жалғастырайық

Құда — сват, құбылыс (күбүлүс) — явление, құдық — колодец, құлын (күлүн) — жеребенок, құрам — состав, құшақ — объятие.

- Бәке, сіздің құдаларыңыз бар ма?
- Иә, менің құдаларым бар
- Бәке, сіздің құдаларыңыз қайда тұрады?
- Менің құдаларым Қаракүмда тұрады

Сөйлемдер: Мынау — керемет құбылыс.
 Мынау — терең құдық
 Мынау — жақсы құдық
 Құдықтан су іштім. Суы мұздай екен
 Мынау — құлын. Мынау — әдемі құлын
 Менің жақсы құлыным бар
 Мынау — құс. Құс қанатымен ұшады

Сөздік: керемет — прекрасный, терең — глубокий
 2. А теперь научимся поздравлять. Необходимые слова:
 туған күн — день рождения, құттықтаймын — поздравляю, мереке — праздник, жаңа жыл — новый год, мамыр — май, наурыз — март

- Апа, туған күніңізбен құттықтаймын!
- Сізге зор денсаулық, бақыт тілеймін
- Рақмет, айналайын. Таудай бол!

* * *

- Көке, наурыз мерекесімен құттықтаймын!
- Береке, бірлік, ынтымақ тілеймін
- Көп жаса балам, өркенің өссін.

* * *

- Тәте, туған күніңмен құттықтаймын!
- Сізге шығармашылық табыс тілеймін.
- Рақмет, бауырым, өзің де аман бол!

* * *

— Ата, әже, сіздерді мамыр мерекесімен құттықтаймын!

- Рақмет, ботам. Өркенің өссін!

Слово түр употребляется в разных формах. Спряжение глагола в настоящем времени.

Мен тұрмын	Я стою
Сен тұрсың	Ты стоишь
Ол тұр	Он стоит

- Түр — стой, тұрды — встал, тұр — находится, жить
1. Ат корада тұр. Сервант залда тұр
 2. — Нина, сен сағат нешеде тұрдың?

- Оля, мен сағат алтыда тұрдым.
3. Мен ауылда тұрамын. Сен ауылда тұрасың
4. Тұр — стоит.— Ағай, алма қанша тұрады?
— Балам, алма 20 теңге тұрады.
5. Тұр — сдержать слово. Мен сөзімде тұрдым.
Сен сөзінде тұрдың.
Ол сөзінде тұрды.

Употребление слова сұқ в разных значениях.

1. *Мақал.* Сұқ семірмес, Ұры байымас.
Попрошайке не жиреть,
Вору не разбогатеть.
2. Көзінің сұғы өтіп кетті. Сұғынды қадама — не
пронзай взглядом. Его взгляд вызвал неприятное ощущение.
3. Сұқ саусақ — указательный палец.
- Ұзақ. 1. дальний: Ол ұзақ сапарға шықты, сапар —
путешествие.
2. долго: Мен сені ұзақ күттім. Күттім — ждал.
- Ұлт — национальность. Менің ұлтым — казак
Сенің ұлтың — орыс
Оның ұлты — кәріс
- Ұста: 1. кузнец: Ұста ат тағалады. Кузнец подковал
лошадь.
2. мастер: Ол сөзге ұста. Он мастер слова.
3. держи: Сен қалам ұста. Ты держи ручку.
Черпаем из жемчужины народного богатства

Жаңылтпаштар:

*Тұз мұздай. Соль как лед.
Мұз тұздай. Лед как соль.*

*Құрықтан құлдырап түстім.
Сырықтан сылдырап түстім.*

С шеста спускаюсь играючи.

Тақпақ:

*Шұнақ құлақ лақ,
Бұлаққа барды.
Бұлақ жағасындағы
Құраққа барды.*

Мақалдар:

1. Отансыз адам, ормансыз бұлбұл.
2. Қонақ келсе, құт келер.
3. Құтты қонаққа тәтті тамақ.
4. Құсы жоққа тұрымтай сұңқармен тең,
Аты жоққа қотыр тай тұлпарымен тең.

ЗНАКОМИМ С ТРАДИЦИЯМИ КАЗАХОВ.

ЖАСӨСПІРІМДЕР ӨМІРІНЕН КӨРІНІС.

Дала. Қызғалдақ гүлдер. Таудың аңғары 2—3 жасөспірім балалар қолдарында садақ, қамшы. Аң аулап жүр. Бір жеткіншек:— Әне, түлкі қашты,— деп дауыстайды. Екіншісі көздеп атады. Қарсы жақтан 2—3 қыз-балалар әндетіп, гүл теріп келеді.

— Сәлеметсіздер ме, қарындастар! Есен-сау барсыздар ма?

Қанжығаларыңыз майлы болсын.

— Әлей болсын. Айып болмаса, жүздің түсін білгенше, бірдің атын біл деген. Танысып қоялық. Біздің аты-жөніміз — Дәурен, Арман, Мұрат.

— Ешқандай айыбы жоқ. Біздің есіміміз — Татьяна, Гаухар, Гүлбану.

— Бүгін біздің ауылда алтыбақан болады. Кешке ауыл шетінде сауыққа шақырамыз!

— Рақмет, баруға тырысамыз. Сау болыңыздар!

— Сау болыңыздар!

* * *

Подростки вышли на охоту с луком и камчой. Один восклицает. “Смотрите, вон бежит лиса!” А второй уже целится. Навстречу идут девочки с цветами в руках.

— Здравствуйте, девочки!

— Здравствуйте. Удачи вам в охоте.

— Спасибо. Говорят, чем многих знать в лицо, лучше — одного по имени. Давайте знакомиться. Нас зовут: Даурен, Арман, Мұрат.

— А нас — Татьяна, Гаухар, Гүльбану.

— Сегодня вечером у нас проводится алтыбақан.

Приглашаем Вас на веселье.

— Спасибо, постараемся прийти! До свидания!

— До свидания!

ОН ҮШІНШІ САБАҚ

ТРИНАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме!

Кезекті сабағымызды бастайық.

1. Звук ү является мягкой разновидностью у. Произносится мягко и кратко. Например: үй — дом, үш —

три, гүл — цветы. Нужно учесть, что при произнесении этого звука кончик языка продвигается вперед, а губы выпячиваются меньше, чем при произнесении ү.

Сравниваем: ү, ұ.

Ұш — лети, үш — три, күш — обними, күш — сила, үн — мука, үн — голос, ұр — бей, ұр — лай, күй — лей, күй — мелодия. Эти специфические звуки употребляются в начальном слоге.

Үй — дом. Мынау — үй. Мынау менің үйім. Менің үйім кең, жақсы.

— Айгүл, сенің үйің қайда?

— Менің үйім қалада

— Ал сенің үйің ше?

— Менің үйім ауылда

Сөздік: үз — обрывай. Жіпті үз. Күз — осень. Күз келді. Күзде егін жинайды. Сүз — забодай, просей. Өгіз сүзеді. Ешкі сүзеді. Өгіз — бык, ешкі — коза.

Түз — соль.— Тамаққа түз салдың ба?

— Тамақтың тұзы аз екен.

Жүз — сто. Жүз кітап, жүз ойыншық.

Текст. Күз

Күз түсті. Күзде егін піседі. Күз айлары: қыркүйек, қазан, қараша

Сөз тіркестері: жақсы үй, жақсы күй.

Біздің жақсы үйіміз бар. Біз жақсы күй тындадық.

— Майра, сенің атаң нешеде?

— Менің атам жүзде.

— Ал сенің әжең нешеде?

— Менің әжем де жүзде.

Работаем со словом сүй — поцелуй, люби; сую — любить.

Тәтем бөпесін сүйді. Сестра поцеловала малыша.

Көкем мені сүйді. Отец меня поцеловал.

Сүй сөзінің жіктелуі

1. Мен сүйемін

2. Сен сүйесің

3. Ол сүйеді

Мен сені сүйемін

Сен мені сүйесің

Ол Валяны сүйеді

Онегин Татьянаны сүйеді

Қыз Жібек Төлегенді, Қозы-Көрпеш Баян сұлуды сүйеді

Біз сүйеміз

Сендер сүйесіндер

Олар сүйеді

* * *

— Үміт, сен мені сүйесің бе?

— Болат, мен сені сүйемін

Жұмбақ жаттайық

Көзі — өзі,
Бойы бір қарыс,
Көреді тым алыс.
(дүрбі).

Көзі — глаза, өзі — сам, бойы — рост, бір қарыс —
четверть аршина, көреді — видит

Работаем со словом үй:

Үй — дом, жилище, юрта. Үйде — дома. Мынау —
біздің үй. Бұл үйді өзіміз салып алдық. Біздің үй кең
және жарық. Біздің үй — наш дом. Бұл үй — этот дом

Үй сөзінің тәуелденуі

1. жақ. Менің үйім	Біздің үйіміз
2. жақ. Сенің үйің	Сендердің үйлерін
3. жақ. Оның үйі	Олардың үйлері

Үн — голос, түн — ночь, күн — солнце
Менің үнім ашық. Сенің үнің ашық. Оның үні таза.
Түн қараңғы. Ақ түн. Түнде далаға шықпа
Күн. Бүгін күн ашық. Бүгін күн жылы

* * *

- Сәлеметсіз бе?
- Сәлеметсіз бе?
- Қайырлы күн!
- Қайырлы күн!
- Көңіл күйіңіз ықалай?!
- Көңіл күйім жақсы
- Қайда барасың?
- Үйге қайтамын
- Қайыр, Сау бол
- Сау бол!

* * *

Үйірме — кружок. Ән үйірмесі. Би үйірмесі. Шахмат
үйірмесі. Саз үйірмесі. Тоғыз құмалақ үйірмесі

- Балам, мектепте қандай үйірмелер бар?
- Мектепте би, шахмат, саз үйірмелері бар
- Сен қай үйірмеге қатысқың келеді?
- Мен шахмат үйірмесіне қатысқым келеді
- Балам, сенен жақсы шахматшы шығады деп үміттенемін

КАЗАХСКИЕ ТРАДИЦИИ

ҚҰДА ТҮСУ.

Ата-ана үйдің ішінде әрқайсысы өз тірлігімен айналысып, шүйіркелесіп отыр. Бойжеткен қыз іс тігіп отыр. Сырттан 13—14 жасар ер бала жүгіріп кіріп:

— Көке, апа, сыртта кісілер аттан түсіп, біздің үйге қарай келе жатыр, деп хабарлайды. Әкесі: Иә, кісі келмей жүрген үй ме, келсін, келсін,— деп жайланады. Сырттан кісілер қолдарында қоржындары:

— Ассалаумағәлейкум!— деп амандаса кіреді.

— Уағаләйкумассалам. Мал-жандарың аман ба? Күйлі-қуатты жүрсіздер ме?

— Шүкір, шүкір. Күйлі-қуаттымыз. Төрлетіңіздер. Иә, жол болсын?!

— Әлей болсын. Біз бір игілікті іспен келіп отырмыз. Сіздер бұған қалай қарайсыздар? Иә, үлкендер бәтуаласып бір шешімге келсек, балалар бірін-бірі ұнатса, бұл бір игілікті іс болары анық.

— Орамал тон болмайды, жол болады. Мынау біздің сый-сияпатымыз. Риза болыңыздар.

— Күйеу жүз жылдық, құда мың жылдық,— дегендей сіздердің көрсеткен құрметтеріңізге рахмет. Құдалығыңыз құтты болсын, бала мен бала жарасып, бастарына бақ қонсын. Арамызда ауыз біршілік, ынтымақ болсын. Әумин, әумин!

Здесь приведен примерный вариант сватовства. Входят в дом сваты, здороваются, излагают свои намерения. Родители девушки, уважая чувства молодых, соглашаются. Поздравляют друг друга, дают напутствие молодым.

Сабак аяқталды

ОН ТӨРТІНШІ САБАҚ.

ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

Сабағымызды әрі қарай жалғастырайық

1. *Адам аттары. Қыз аттары:* Үміт, Үрия, Үрбибі, Үрдана...

Ұл аттары: Үсен, Үргенішбай, Үкібай...

Үміт үйге кірді. Үміт үйін тазалады. Түбіт орамалын жуды. Түбіт орамал — пуховая шаль.

2. *Сандар үйренейік.* 3— үш, 13— он үш, 23— жиырма үш, 33— отыз үш, 43— қырық үш, 53— елу үш, 63— алпыс үш, 73— жетпіс үш, 83— сексен үш, 93— тоқсан үш.

3. Мынау үш стол. Бөлмеде үш стол тұр

13. Он үш үйрек. Аулада 13 үйрек жүр

23. Жиырма үш орындық. Класта 23 орындық бар

33. Отыз үш жас. Мен 33-темін

44. Қырық төрт ағаш. Бақта 44 алма ағашы бар

73. Жетпіс үш жас. Атам 73-те

* * *

3.— Телефонды көтерген кім екен?

— Мен, Алмамын. Сізді тындап тұрмын.

— Үміт үйде ме? Шақырыңызшы?

— Қазір шақырамын.

* * *

— Әже, маған түбіт орамал тоқып берші

— Иә, қызым, тоқып беремін

* * *

— Сәуле, теледидардың үнін бәсендетші.

— Жарайды, әже. Қазір бәсендетемін.

4. *Апта күндерінің аттарын үйренейік*

Дүйсенбі — понедельник

сейсенбі — вторник

сәрсенбі — среда

бейсенбі — четверг

жұма — пятница

сенбі — суббота

жексенбі — воскресенье

Бүгін — сегодня, ертең — завтра, бірсүгіні — после-
завтра, кеше — вчера, бұрнағы күні — позавчера.

Бүгін дүйсенбі. Аптаның бірінші күні.

Ертең сейсенбі. Аптаның екінші күні.

Бүрсігүні сәрсенбі. Аптаның үшінші күні.

Кеше жексенбі. Демалыс күн.

Бұрнағы күні сенбі. Аптаның алтыншы күні.

— Үрия, бүгін қай күн?

— Бүгін дүйсенбі.

— Ертең ше?

— Ертең сейсенбі.

5. Жаңылтпаш жаттайық.

*Үміт түбіт түтті,
Түбітті түтін бітті.*

түтті — расчесал, распустил

6. Сөздік: күшік — щенок

Менің күшігім

Біздің күшігіміз

Сенің күшігің

Сендердің күшіктерің

Оның күшігі

Олардың күшіктері

— Айгүл, сенің күшігің үре ме?

— Иә, менің күшігім үреді

7. Текст. Менің күшігім

Оқыңыз, аударыңыз, әңгімелеңіз

Мен үшінші класта оқимын. Класта үздік оқимын. Менің Жолбарыс деген күшігім бар. Мен күшігімді жақсы көремін. Ол күнде сабақтан келгенде мені есіктің алдында күтіп тұрады. Күшігімді үй күзетуге үйретіп жүрмін. Бөтен адамға күшігім қатты-қатты үреді.

8. Сөйлесу.— Қазір қандай аялдама?

— Қазір “Балалар әлемі” аялдамасы.

— Сіз, қазір түсесіз бе?

— Иә, түсемін

* * *

— Екеуміз бірге қайтайық

— Жарайды. Мен сыртта күтемін

Әлем — мир, күтемін — буду ждатель, үреді — лает, түсесіз бе?— выходите?

КАЗАХСКИЕ ОБРЯДЫ

ҮЙЛЕНУ ТОЙЫ

СВАДЬБА

Тойлы ауылдың дайындығы. Абыр-сабыр. Жарқын күлкі, әсем ән. Жасөспірім бала жүгіріп шығып:— Келін келе жатыр! Келін келе жатыр! деп ауыз жиғанша жастардың о тасында имене басып келін де келіп қалады. Бір қария әйел келіннің алдынан шашу шашады. Енді бір кісі отқа май құяды. Шымылдыққа отырғызады. Қолға су құйып, дастархан жайылады. Дастархан басында әңгімедүкен құрылып, той бастар айтылады. Бір-екі халық әндері айтылады. Ас қайырылып, бата жасалады. Ал енді, Беташар! Беташар! Беташар!

*Келін, келін келін түр
Көрімдігің беріңіз.
Ала-құла деменіз
Атын айтып беріңіз
Пәленше мырзаға бір сәлем.*

Ал, бәрекелді. Қадамыңа гүл бітсін. Келіннің көркі айдай екен. Сымбатты, инабатты екен. Құдайым құтты қылсын!

Предсвадебное настроение: праздничная обстановка, приготовления, светлые улыбки. Льетса песня. Подросток вбегает с известием: Ура! У нас будет свадьба! В окружении молодых скромно прибывает невеста. Навстречу выходит пожилая женщина, сыпет сладости невестке, другая женщина, подзадоривая настраивает всех на веселье. Невесту сажают в шымылдық (свадебная занавеска). Стелетса скатерть. За дастарханом приятная беседа. Слышится музыка. Теперь готовятся к обряду знакомства невесты с родней. Народный сказитель — жырау исполняет песню “Беташар”, призывая делать поклоны родным, близким жениха. Открывают лицо невесты. Все довольны красотой и скромностью невесты. Раздаются веселые возгласы: “Да будут цветы к твоим ногам! Как хороша невеста! Да принесет она счастье в дом!”

ОН БЕСІНШІ САБАҚ.

ПЯТНАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

І дыбысын меңгеру.

І дыбысы жіңішке, қысаң, езулік.

Звук і мягкий, негубной, употребляется в мягких словах, в любом месте слова, язык продвигается вперед, кончик языка касается нижних зубов.

І дыбысы жіңішке сөзде, сөздің барлық буынында қолданылады.

Мысалы: *і, і, і... іл, кіл, біл, тіл, піл.*

Слоги со звуком — *і, і-лім, бі-лім, кі-сі, іл-гіш.*

Слова:

іл — повесь

біл — знай (бл)

кіл — подряд (кл)

тіл — язык (тл)

піл — слон(пл)

ілім — наука (ілім)

білім — знание (блім)

кітап — книга (ктап)

кісі — человек (кісі)

іні — младший брат (іні)

Как вы заметили звук і между согласным произносится очень кратко.

Звук Ы — твердый, гласный

Ы дыбысын меңгеру

Ы дыбысы — жуан дауысты

Звук Ы в русском и казахском языках отличается произношением с большей твердостью. В казахском языке встречается во всех позициях слова. Например: Ыс — копоть, сықылды — подобный, кажется. При произнесении звука “ы” губы чуть растягиваются, язык приподнимается к небу, не прижимаясь к нему.

В казахском языке произносится тверже и короче: Жыл — год, произносится — жл, сабын — мыло, — сабн, алтын — золото, — алтн.

Алты — б, ыдыс — посуда, малшы — пастух.

Ыбырай Алтынсарин — казак халқының ағартушысы, жаңашыл педагогы, жазушысы, этнографы. Ол 1841 (бір мың сегіз жүз қырық бірінші) жылы туған. Ол — балалар әдебиетінің атасы.

Ағартушы — просветитель, әдебиет — литература

жаңашыл — новатор, туған — родился

Абай Құнанбаев — қазақтың ұлы ақыны. Ол жасынан ынталы, зерек болды. 12 жасынан бастап өлең жазды. Абай — сазгер. Оның 20-дан астам әндері бар.

Ынталы — прилежный, зерек — способный, өлең жазды — писал стихи, сазгер — композитор

Шоқан Уәлиханов — казак халқының ұлы ғалымы, тарихшысы, этнографы, саяхатшысы, географы, ағартушы — демократы. Ол шығыс тарихын жақсы біледі. Қырғыздың “Манас” жырын тұңғыш зерттеген ғұлама.

саяхатшы — путешественник,
зерттеген — исследовал

Знакомимся с казахскими именами:

Избасар, Изтай, Ілияс, Ісмет ...
Избайша, Ілімхан, Інжу, Іңкәр ...

Знакомимся с названиями частей речи:

Зат есім	Имя существительное	Бала, қыз
Сын есім	Имя прилагательное	Ақ, қызыл
Сан есім	Имя числительное	Алты, жеті
Есімдік	Местоимение	Мен, сен, ол
Етістік	Глагол	Ал, бер, айт
Үстеу	Наречие	Бүгін, ертең
Шылау	Союз	әне, бірақ
Одағай	Междометие	Oh, үһ

Слово бесік обозначает специально оборудованную колыбель для младенца. И песни для детей называют бесік жыры — колыбельная. Приводим один из вариантов:

*Ақтөс, ақтөс, үрме сен,
Қатты-қатты жүрме сен.
Айгүліммен екеуміз
Ұйықтап қалсақ, күлме сен.
Өлди, әлди, бөпем-ай,
Қызыл бесік мекені-ай.
Үлпілдеген үкісі
Үрдің қызы екен-ай.
Қызым менің көрікті-ай,
Ақ шолпылы бөрікті-ай,
Ұйықтап қалып түсінде
Қызыл алма теріпті-ай.
Ақтөс, Ақтөс, үрме сен,
Бізді іздеп кірме сен.
Оянғанда гүліме
Қырын қарап жүрме сен.
Өлди, әлди, бөпем-ай,
Қызыл бесік мекені-ай.
Үлпілдеген, үкілім,
Үрдің қызы екен-ай.*

Содержание: Ақтөс, не лай, не шуми, если мы уснем с Айгуль, то не дразни нас. Моя доченька в колыбели, ее украшают перья, она самая красивая, с красивыми

сережками, во сне собирает красные яблоки. Актөс, не лай нам! Спи, моя доченька, спи самая прекрасная.

Называем части тела:

Бас — голова
көз — глаза
қас — брови
кабақ — веки
мұрын — нос
ауыз — рот
иық — плечо
жамбас — бедро
аяқ — ноги
алақан — ладонь
саусақ — пальцы
ми — мозг
емшек — грудь
(молочные железы)
ек — подбородок
бет — лицо
кұлақ — уши
мойын — шея

Кеуде — туловище
төс — грудь
тамақ — горло
өкпе — легкие
жүрек — сердце
бауыр — печень
асказан — желудок
ішек — кишечник
арқа — спина
желке — затылок
қол — рука
бүйрек — почка
балтыр — голень
бел — поясница
шаш — волосы
өт — желчь
тырнақ — ногти
кабырға — ребро

Сөздер: ауырады — болит, көреді — видят, есітеді — слышат, айналады — кружится, шуылдайды — шумит.

Басым ауырады, көзім ауырады, қабағым ауырады, басым айналады, мұрным шуылдайды, бетім қызарады, құлағым есітеді, тамағым ауырады

Менің шашым қара, ұзын, аяғым түзу

Менің қолым ұзын, тырнағым қысқа.

Сөйлемдер: — Апа, менің басым ауырып тұр

— Онда дәрі іш, демал жата ғой

— Әже, менің тісім ауырып тұр

— Қызым, тез дәрігерге бар

* * *

Мен емшімін, әншімін, етікшімін

Сен емшісің, әншісің, етікшісің

Ол емші, әнші, етікші

* * *

Мен апаңмын, тәтеңмін, әжеңмін
Сен апамсың, тәтемсің, әжемсің
Ол апам, тәтем, әжем

* * *

Я твоя мама, сестра, бабушка
Ты моя мама, сестра, бабушка
Она моя мама, сестра, бабушка
Обратите внимание на окончания, придающие форму
принадлежности

Ч и т а е м и п е р е в о д и м :

Інжу сүлгіні ілгішке ілді.

Інім үйге кірпі алып келді.

Қайсысы қалай дауыстайды?

Бүркіт шанқылдайды, қарға қаңқылдайды,

Арыстан ақырады, әтеш шақырады.

Кірпі пысылдайды, жылан ысылдайды.

Құрбақа құрылдайды, шегіртке шырылдайды.

Ешкімді ешкім күндемейді, осылардың ішінде
балық қана үндемейді.

Петух кукарекает, орел клокочет,

Кузнечик стрекочет, ворона каркает,

Лягушка квакает, лев рычит, змея шипит,

Еж сопит. Никто никому не завидует,

только рыба молчит.

В заключение приводим высказывание казахского пи-
сателя Г. Мусрепова: Ана тілін ұмытқан адам өз
халқының өткенінен де, болашағынан да қол үзеді.

Сабақ аяқталды. Сау болыңыздар!

ОН АЛТЫНШЫ САБАҚ

ШЕСТНАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

I және II дыбыстарын үйренуді жалғастырайық.

1. Бір — бірінші — первый
2. Екі — екінші — второй
3. Үш — үшінші — третий
4. Төрт — төртінші — четвертый
5. Бес — бесінші — пятый
6. Алты — алтыншы — шестой
7. Жеті — жетінші — седьмой
8. Сегіз — сегізінші — восьмой
9. Тоғыз — тоғызыншы — девятый
10. Он — оныншы — десятый

Порядковые числительные образуются при помощи аффиксов -ыншы, -інші, -ншы, -нші

Сынамақ.

Бір дегенім бірлік, екі дегенім тірлік,
үш дегенім күш, төрт дегенім түс.
Бес дегенім жеміс, сегіз дегенім семіз.
Тоғыз дегенім торпақ, он дегенім оймақ.
Он бір кара жұмбақ

Текст: Гүлсім

Ертеңгісін Гүлсім төсегінен тұра алмады. Әжесі келіп мандайын ұстап еді, денесі күйіп тұр екен. Дереу дәрігер шақыртты. Дәрігер ыстығын өлшеп дәрі берді. Кешке қарай Гүлсім орнынан тұрып ойнап кетті.

Сөздік: бірлік — единство, тірлік — жизнь, күш — сила, түс — сон, астық — урожай, жеміс — фрукты, торпақ — теленок

Тұра алмады — не могла встать, күйіп тұр екен — высокая температура, дәрі — лекарство, дәрігер — врач, дәріхана — аптека.

Составьте диалог “Дәріханада”. Примерный вариант.

- Сізде бас аурудың дәрісі бар ма?
- Иә, бар. Цитромон алып ішіңіз
- Бағасы қанша тұрады?
- Бағасы жүз елу теңге

— Мінекейіңіз.— Рахмет

— Ем болсын

* * *

ҚОНАҚ КҮТУ.

ПРИЕМ ГОСТЕЙ.

Келіннің атасы мен анасы төрде шүйіркелесіп отыр. Қайнысы мен қайынсіңлісі өз тіршілігімен айналысып жүр. Келін үй жинап жүр. Сырттан бір топ кісі келеді. Келін иіліп сәлем береді.— Көп жаса, ұл тап, қарағым!— деп алғысын жаудырады. Келін төрше көрпеше төсейді.

— Ассалаумағалейкүм!

— Әлейкумассалам. Мал-жандарың аман ба? Есен-сау барсыңдар ма?

— Шүкір, қуаттымыз. Келініміз келіп, кемтігіміз толып, көңіліміз жайланып отырған жағдайымыз бар.

— Иә, бәрекелді. Ел аман, халық тыныш болса, одан өзге не керек.

Келін ас камына кіріседі. Қайнысы қонақтардың қолына су құяды. Қонақтар: Азамат бол! Таудай бол! Қатарыңның алды бол!— деп тілегін, алғысын жаудырады.

Дастархан жайылып, тамақ әкелінеді. Басты ең үлкен қария ұстайды. Ол екі кезі етін алып үйдің иесіне береді. Көмекейін кішкентай қыз Мөлдірге: жез таңдай әнші бол,— деп ұсынады.

— Аттың құлағында ойна,— деп жасөспірім балаға құлағын береді. Тамақты жеп болғасын, келін табақты алып, иіліп сәлем береді. Қадірлі қонақ бата береді.

К концу урока знакомим с жемчужиной казахского народа фразеологией:

1. Ажалға дауа жоқ — от смерти не уйти.
2. Аза бойы қаза болу — мороз по коже берет
3. Азан-қазан қылу — пыль столбом
4. Азуы алты қарыс — зубастый

Ажалға дауа жоқ қой, жылама, артының қайырын берсін.

(А. Тоқмағамбетов)

Не плачь, от смерти нет зелья, да не постигнет вас больше горе!

Балалар үйді азан-қазан қылды.

Сабақ аяқталды.

Сәлеметсіздер ме?

Бүгін **Һ** дыбысын үйренейік

Звук **Һ** (фарингальный) образуется в зеве приближением его стенок, напоминает немецкое **Н** своим легким придыханием и употребляется в основном в арабо — персидских словах, в середине и конце слова.

Һ дыбысы қатаң, ызың, ауа көмекейден кедергісіз шығады. Сөз ортасында және сөз соңында қолданылады.

Сөздер: Қаһарман — герой, қаһар — ярость, гнев. Гүлжиһан — имя девочки, жиһангез — путешественник, гауһар тас — бриллиант, айдаһар — дракон, шаһар — қала, заһар — яд, аһ, үһ, оһ — междометия, выражающие эмоции:

— Оһо, келіп қалыпсың ғой!

— Уһ, шаршадым!

Қ а һ а р м а н қ а л а — С е в а с т о п о л ь

Қаһарлы адам екен. -лы — суффикс прилагательного.

Гауһардың құлағында гауһар сырғасы бар. Біздің шаһарға жиһангез келді. Елімізде қаһарман қалалар бар. Шаһардағы хайуанаттар паркінде заһарлы айдаһарлар бар.

Тақпақ жаттайық:

*Әй, Жауһарым, Жауһарым.
Қайда сенің гауһарың?
Гауһарыңды тақ та сен,
Ойыңға бар, жатпа сен.*

Сөйлесу:— Бұл кім?

— Мен. Қаһарманмын ғой

— Ә, келе ғой

* * *

— Бүгін күн қандай?

— Бүгін күн жанып тұр. Уһ, шаршадым

— Демал

* * *

— Гауһар, Гүлжиһан қай шаһарда тұрады?

— Гүлжиһан Жамбыл шаһарында тұрады

Ей, Қаһарман, Қаһарман,
Келдің қандай шаһардан?
Айдаһармен алысып,
Қорықпайсың заһардан.
Жиһангезді көрейік,
Гауһарларын терейік,
Кел, Гүлжиһан, екеуміз
Жіпке тізіп берейік.

* * *

- Бұл кім?
 - Мен, Гауһармын ғой.
 - Ә, Гауһарсың ба? Қасында тұрған кім?
 - Ол Гүлжиһан ғой.
 - Кел, келіндер. Қазір, Қаһарман келеді.
- Ойнандар, өлең айтындар.
Текст: Әжем.

Менің әжем қызық адам. Тыным таппайды. Құрбылары келсе, қолды-аяққа тұрмай зыр жүгіреді. Кейде шаршағанда уһ деп отыра кетеді. Әже, қимылдамай-ақ қойыңыз, жатыңыз десек, қой, балам, тірлік дегені қызық қой дейді.

Сөздік: тыным таппайды — не знает покоя.
зыр жүгіреді — выбегает.

Мы с вами усвоили гласные и согласные звуки казахского языка и заметили разницу в звуковой системе казахского и русского языков.

Имеются специфические звуки: ә, ө, ұ, ү, і, ң, қ, ғ, һ.

В казахском языке в отличие от русского языка имеется 6 типов слогов:

1. Гласный: а-па, а-ға, а-на, а-та,
2. гласный — согласный: ақ, аш, ел, ер.
3. согласный — гласный: қа-ра, қо-ра, қа-ла.
4. согласный — гласный — согласный: бар, кел, көр; сал, қал.
5. гласный — согласный — согласный: айт, ант, арт.
6. согласный — гласный — согласный — согласный: кант, тарт, сырт, сарт-ғылт

Жаттығу:

Разделите на слоги и определите типы в казахских именах: "Әлімжан" "Аманжол" "Аманжол" "Аманжол"

Бабажан, Бабағали, Бабақ, Бабалық, Бабамұрат, Бабанияз, Бабанар, Бабахан, Базаралы, Базарбай.

Ризалық, құптау сөздері.

Иә — да

Иә, бұл мен — Да, это я

Дұрыс — верно, правильно

Нақ өзі, дұп-дұрыс — Точно

Әлбетте — наверняка

Шексіз — несомненно

Күмәнсіз — бесспорно

ризамын — согласен, доволен

Мен қарсы емеспін — я не возражаю

Сіздікі дұрыс — вы правы

Өте жақсы — превосходно

Мүмкін — возможно

Әлбетте, солай — да, конечно

Жақсы — хорошо

Жарайды — ладно

Рақым етіңіз — пожалуйста

Тілеймін — хочу, желаю

Шаттану. Рахмет айту

Мен өте ризамын — я очень доволен

Қандай сүйкімді! — Как приятно!

Мен өте қуаныштымын! — Как я рад!

Өте жақсы — Очень хорошо!

Көп рақмет — Я вам очень благодарен

Сізге ... үшін рақмет.

Спасибо Вам за ...

Мен сізге өте ризамын

Я вам очень благодарен

Тексты для чтения

Әкесі баласының білімін сынамақшы болып:

— Балам, бұтақта отырған екі құстың қайсысы шымшық, қайсысы торғай, — деді

— Соны білмейсің бе? Шымшықтың жанында отырған торғай ғой, — деді баласы

Тапсырмалар.

1. Напишите письмо родным, близким, знакомым.

2. Составьте мини-, макси-тексты “Дүкенде”

3. Составьте диалог “Театрға барарда”

4. Инсценируйте казахскую сказку “Түлкі мен ешкі”

Сабақ аяқталды.

ОН СЕГІЗІНШІ САБАҚ

ВОСЕМНАДЦАТЫЙ УРОК

— Сәлеметсіздер ме?

Міне, қазақ тіліне тән 10 дыбыспен таныстық.

На предыдущих уроках частично познакомились с падежными окончаниями. В казахском языке отсутствует категория рода, поэтому нет и грамматических показателей его. Однако в нем имеются присущие категории существительных, грамматические показатели — жок! (число, лицо), септік жалғаулары (падежные окончания), тәуелдік жалғаулары (окончания принадлежности), көптік жалғау (окончания множественного числа). Например: Біздің кітаптарымыз (наши книги): кітап (түбір — корень) тар (көптік жалғау — окончание множественного числа) — ымыз (тәуелдік жалғау) — окончание принадлежности.

В казахском языке, в отличие от русского, имеется 7 падежей.

Септік жалғаулар — падежи

1. Атау септік	Именительный
2. Ілік септік	Родительный
3. Барыс септік	Направительно — дательный
4. Табыс септік	Внимательный
5. Жатыс септік	Местный
6. Шығыс септік	Исходный
7. Көмектес септік	Творительно — соединительный

Примеры

А. Болат, Берік, Алма, Сәуле, Базар, көмір

І. Болаттың, Беріктің, Алманың, Сәуленің, базардың, көмірдің

Б. Болатқа, Берікке, Алмаға, Сәулеге, базарға, көмірге.

Т. Болатты, Берікті, Алманы, Сәулені, базарды, көмірді.

Ж. Болатта, Берікте, Алмада, Сәуледе, базарда көмірде.

Ш. Болаттан, Беріктен, Алмадан, Сәуледен, базардан көмірден.

К. Болатпен, Берікпен, Алмамен, Сәулемен, базармен көмірмен.

Обратите внимание на склонение слов и окончаний, то есть на закон сингармонизма.

А. Болат сабақта отыр. Болат на уроке.

І. Болаттың сумкасы жаңа. Сумка у Болата новая.

Б. Мен Болатқа кітап бердім. Я дал Болату книгу.

Т. Мен Болатты көрдім. Я видел Болата.

Ж. Болатта кітап бар. У Болата есть книга.

Ш. Мен Болаттан кітап алдым. Я у Болата взял книгу.

Қ. Мен Болатпен бірге киноға бардым. Я с Болатом ходил в кино.

Имена существительные в предложении могут выступать в роли подлежащего, сказуемого, дополнения, определения и обстоятельства.

Словосочетания:

А. Сәуле — оқушы

І. Сәуленің көйлегі

Б. Сәулеге бар

Т. Сәулені қара

Ж. Сәуледе бар

Ш. Сәуледен ал

К. Сәулемен бар

Слова в Атау септік могут быть подлежащими и сказуемыми

Алма — оқытушы

Существительные в Ілік септік являются определением.

Алманың орамалы жаңа

Барыс септік обозначает: 1. Направление. Болат калаға кетті

2. Мәскеуге оқуға кетті

3. Цену предмета. Кітапты бес теңгеге алдым

Слова в Табыс септік выступают в качестве дополнения:

Бүгінгі газетті оқы

Жатыс септік обозначает: 1. Место нахождения. Әлима калада тұрады (обстоятельство)

2. Время действия и состояние предмета. Лекция онда басталады (обстоят.)

3. Возраст человека. Гүлжамал жиырма бірде. (сказуемое).

Шығыс септік имеет следующие значения:

1. Ұрзада кинодан шықты (обстоятельст.) Исходный пункт действия.

2. Сравнения предмета. Асқар Нұрланнан кіші (допол.)

3. Материал, из которого сделан предмет. Нанды ұннан жасайды (допол)

4. Начало действия во времени. Ол жұмысын сегізден бастады (обстоят.)

Көмектес септік — инструментальный падеж имеет только мягкие окончания: -м е н, -б е н, -п е н, в предложении бывают дополн. обстоятельством. Мен Сарамен доспын.

УПРАЖНЕНИЕ

Выделите слова, обозначающие предмет и определите в каком падеже находится.

Құстың ең қырағысы — сұңқар

Құстардың ішіндегі ең жүзгіші — пингвин

Дүниеде күн көзіне тура қарай алатын құс — бүркіт

Түйеқұс — құстардың ең үлкені

Ұлықбек — Орта Азияны билеген Әмір-Темірдің немересі. Ұлықбек астрономия, жаратылыстану ғылымдарын сүйген

ОПРЕДЕЛИТЕ ПАДЕЖ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОГО

Кітапханаға барды, үйге кірді, тоғайдың іші.

Есетке хат жаздық, Саматты шақырды, ағашты балтамен жарды.

Научитесь составлять предложения:

А. Олег. Мынау — Олег

І. Олегтің. Олегтің сумкасы бар

Б. Олегке. Мен Олегке бардым

Т. Олегті. Мен Олегті көрдім

Ж. Олегте. Олегте кітап бар

Ш. Олегтен. Олегтен кітап алдым

К. Олегпен. Мен Олегпен театрға бардым

Ответьте на вопросы:

Киноға кіммен бардыңыз?

Ауылға немен бардыңыз?

Көшеде кіммен амандастыңыз?

Тамақты немен іштіңіз?

П р о с п р я г а й т е с л о в а : к і т а п , б е с і к , Д а н а .

Составьте рассказ об одном проведенном дне.

Опорные слова:

Бүгін, кездестім, тамақ іштім, сабақ оқыдым, базарға бардым, сатып алдым.

Беседа. Шақыру

— Әсия апа, сәлеметсіз бе?

— Сәлеметсің бе, Гауһар. Жағдайың қалай?

— Жағдайым жақсы. Мен сізді ертең кешке қонаққа шақырып келдім.

Келіңіз, қонақ болыңыз.

— Жақсы, рақмет. Барамын.

— Сау болыңыз.

— Сау бол.

Текст. А ю м е н ә й е л

ТАТАР ХАЛЫҚ ЕРТЕГІСІ

Баяғы заманда бір әйел баласын алып, орақ оруға барған. Ол енді ора бастағанда жанына бір аю келген. Ол аюдың аяғына тікен қадалған екен. Аю әйелге табанын көрсеткен. Әйел оның табанындағы тікенді алған. Ал аю сол үшін әйелге бір омарта әкеп берген.

Сөздік: баяғы заманда — давным-давно, тікен — заноза, табанын көрсеткен — показал лапу, аю — медведь, бал — мед, әкеп берген — принес.

Условные знаки: подлежащее.

сказуемое.

определение.

дополнение.

обстоятельство.

Сабақ аяқталды

ОН ТОҒЫЗЫНШЫ САБАҚ

ДЕВЯТНАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

Бүгін төл дыбыстарды қайталау, жаттығу жұмыстарын жүргізейік

Қ дыбысына жаттығулар

1. Сұрақтарға жауап беріңіз

— Сіз қайда тұрасыз?

— Сіз қай қалада тұрасыз?

— Бүгін қай күн?

— Сіздің атыңыз кім?

— Сіздің аты-жөніңіз кім?

2. Тиісті әріптерді қойыңыз

Ла ..., ба...а, мысы..., қысы..., ма... ал, ... арма..., а... айма..., алпа..., айы..., ...ағаз.

3. Мысық.

Пеш қасында мысық отыр

Алдап көзін қысып отыр.

Тышқан етік жегісі кеп,

Тісі оның қышып отыр.

Ә. Табылдиев.

Тақпақты жаттап алыңыздар

Ғ. дыбысына жаттығулар

1. Ұқсас сөздерді тап: ко...а — до...а, та...у — ба...у, жа...у.

2. Сұрақтарға жауап беріңіз:

— Аэропортқа қандай автобуспен баруға болады?

— Апай, мына сағаттың бағасы қанша?

— Сағат қанша болды?

3. Жаттап алыңыз

Айналайын ағалар,

Алтын тоңды жағалар.

Ағалардың еңбегін

Інілері бағалар.

Текстіні аударыңыз, әңгімелеңіз

КАТЯ МЕН МИША

Катя ертемен саңырауқұлақ теруге кетті. Машаны да ертіп алды. Маша кішкентай еді. Жолдарында өзенше бар екен. Катя Машаны арқалады. Өзі шұлығын шешіп алды да, сумен жүрді.

— Мықталып отыр, Маша, бірақ менің мойнымды қыспа. Қолыңды босат, әйтпесен мен демала алмаймын.

Сөйтіп Катя Машаны алып шықты.

Л. Н. Толстой.

Сөздік: саңырауқұлақ — грибы, шешіп алды — сняла.

Ә дыбысына жаттығу

1. Дұрыс оқыңыз:

Ә, ә, ә деші.

Күшігіңе “кә” деші,

Қолындағы нанынды, жей ғой, күшігім, мә деші!

Ертіп алып Әлімді,
Әмір менен Кәрімді.
Қой қораға жығылды,
Тік тұрғызып бәрінді

Енді өзіңіз қалаған тақырыпқа әңгіме құрастырыңыз немесе “Балдырған” журналынан теріңіз.

2. Әке, шеше, ата, әже сөздерін тәуелдеңіз “Дәріханада” тақырыбына сөйлесу үлгісін құрастырыңыз Ә дыбысы қолданылатын тақырыптық сөздік құрастырыңыз

Мысалы: “Менің туыстарым” әке, әже, әпке
Мамандық атаулары: әнші, дәрігер, әріптес
Адам аттары: Әдемі. Әсиә, Әлима

Ө дыбысын қайталау.

1. Такпақты дұрыс оқып шығыңыз

*Шөре-шөре лағым,
Сөлпимесін құлағың.
Секіріп өт көпірден
Дайын сенің құрағың.*

*Шөре-шөре шұнағым,
Шөмеледе тұрағың.
Көрінбесең көзіме,
Көкемнен кеп сұрадым.*

2. Көйлек, бөлме, көше сөздерін тәуелдеңіз

ң дыбысын қайталау

Выделите из текста слова со звуком ң и постарайтесь сделать морфологический разбор.

Ғабит Мүсірепов — қазақ совет әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі. Ғ. Мүсірепов қазақ әдебиетінде драматургия жанрын дамытуда көп еңбек етті

Сұрақтарға жауап беріңіз

Қазақ жазушыларын атаңыз
Олардың шығармаларын атаңыз
Қазақ ақындарын атаңыз
Олардың кітаптарын атаңыз

Ү дыбысы

1. “Менің үйім” және “Күз” тақырыбына әңгіме жаз
2. Мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаштар тер
3. Аптаның күндерін ата, сөйлемдер құрастыр

Ү дыбысын қайталау

1. Сұрақтарға жауап беріңіз
— Сіздің құдаларыңыз бар ма?
— ...
— Олар қайда тұрады?
— ...
— Сіздің ұлтыңыз қандай?
— ...
2. Шәкірт, ұстаз туралы қандай мақалдарды білесіз?
3. Құда, ұл, жұбай сөздерін септеңіз, тәуелденіз.
4. “Менің досым — Ұлпан” деген тақырыпқа сөйлесу үлгісін құрастыр
5. Мәнеріне келтіріп оқыңыз

*Ұлжан, Ұлжан, үш — үш,
Ақ бұлттарды құш — құш.
Қанатыңмен қалықтап,
Болдың міне құс — құс.*

* * *

*Ұлдай, Ұлдай ұларсың,
Өнерге тым құмарсың.
Айдындағы аққуға
Алып үш деп сұрарсың.*

* * *

*Ұйықта, бөлем, құлыным,
Көкейімде тұр үнің.
Ештеңеден қорықпа,
Жалт-жұлт етіп жүр, ұлым!
Ұшты, ұшты, ұлар, ұшты.
Айтшы, қайсың білесің,
Ұлар деген құсты?*

(автор)

6. Ү дыбысы келетін сөздер, сөз тіркестерін теріңіз.
Ұлыбритания, Ұлы Отан соғысы

Һ дыбысына жаттығу

1. Һ дыбысына үйренген тақырыптарды қайталаңыз
 2. Оһо, уһ, аһ одағайларымен сөйлем құра
 3. Телефонмен сөйлесіңіз
 4. Сіз Гауһарға не айтар едіңіз?
- Төл дыбыстарды қайталап бекітуге арналған текстер

Өзің білгенді кісіден сұрама

Ғ. Тоқай

Бір шаруа бір күшак пішен арқалап келе жатады
Екінші шаруа қарсы жолығып тілдеседі

- Аман-есен бе?
- Аллаға шүкір.
- Арқандағы не нәрсе?
- Отын
- Неге отын дейсің, пішен ғой
- Өзің пішен екенің біліп тұрып, неге сұрайсың?

БАТЫР КҮШІКТЕР

Екі күшік аулаға шықты. Олар аспанға қарады.
Жарқыраған жарты домалақ көрді. Күшіктер не екенін
білмей аң-таң. Ал жарты домалақ бүтін дөңгелекке айнал-
ды. Күшіктер қорқып кетті.

— Кел үрейік,— деді күшіктің біреуі.

— Үрсек үрейік,— деді екіншісі.

Күшіктер үрді. Ал дөңгелек жоғары қарай жылжи
берді.

— Әне қорықты,— деп қуанды бірінші күшік.

— Қашып бара жатыр,— деді екіншісі.

Күшіктер қуанып үре берді.

М. Петров

Денсаулық туралы сөз тіркестері

— Денсаулығыңыз қандай?	Как здоровье?
— Денсаулығым жақсы.	Здоровье хорошее
— Мазам жоқ.	Неважно
— Денсаулығым нашар.	Здоровье слабое
— Мен ауырып тұрмын.	Я болею
— Дәрігерге кіруге бола ма?	Можно войти к врачу?
— Дәрігер шақыруға бола ма?	Можно вызвать врача?
— Дәрігер қашан қабылдайды
екен?	Когда принимает врач?
— Дәрігер қай кабинетте
қабылдайды?	Где принимает врач?
— Дәрігердің аты кім?	Как зовут врача?

— Сіздің қай жеріңіз ауырып тұр?

— Менің басым, аяғым, ішім ауырып тұр.

— Шешініңіз.

Что у вас болит?

У меня болит голова, ноги и живот.

Раздевайтесь.

Сабақ аяқталды

ЖИЫРМАСЫНШЫ САБАҚ

ДВАДЦАТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

Қайырлы күн.

1. Өзіміз туралы әңгіме құрастырып үйренейік.

Менің атым — Оля. Жасым 18-де. Мен биыл мектепті бітіріп, педагогикалық институтқа түстім. Педагог болуды армандаймын. Әкем, шешем, атам, әжем, екі інім бар. Сурет салуды, ел аралағанды ұнатамын.

* * *

Менің атым — Гүлнәр. Мен ауылда әжеммен тұрамын. Әкем мен шешем қалада тұрады. Жиі келіп тұрады. Біз де барып тұрамыз. Атам мен әжем қалаға көшкісі келмейді. Ауылдың табиғаты тамаша. Бірақ тынбай еңбек ету керек. Мен жастарға ауылға келіндер дегім келеді.

* * *

Менің атым — Марат. Жаңалықтар ашатын ғалым болғым келеді. Әрине көп оқу керек. Атам өмірден оқы дейді. Атам мен әжемнен көп нәрсе үйреніп жүрмін. Мені ата-бабаларымыздың өмірі қызықтырады. Мен халқымды әлемге танытқым келеді.

* * *

Менің аты-жөнім Ольга Владимировна. Күйеуім, екі балам бар. Мен Қазақстанда туып өстім. Қазақ тілін жақсы білемін. Үйде екі тілде қатар сөйлесе береміз. Жора-жолдастарымыздың көбісі — қазақ. Қазақтардың қонақжайлылығы, мейірімділігі ұнайды.

Менің атым — Лена. Күйеуім — казак. Сондықтан да казак тілін жақсы білуім керек.

* * *

Менің аты-жөнім — Ахметова Айгүл Таңатарқызы. Мен 1965 (бір мың тоғыз жүз алпыс бесінші) жылы 8 (сегізінші) мамырда дүниеге келдім. Менің әкем — инженер, шешем — оқытушы. Мен Алматы қаласындағы медицина институтты бітірдім. Мен тіс дәрігері болып істеймін. Өз мамандығымды жақсы көремін.

Текстіге сұрақтар

- Сіздің аты-жөніңіз кім?
- Сіз қашан тудыңыз?
- Сіздің әкеңіз кім?
- Сіздің шешеңіз кім?
- Сіз не бітірдіңіз?
- Сіз кім болып істейсіз?

Сөз тіркестері:

Жамбылда тудым, инженер болып істеймін, күйеуім бар, күйеуімнің аты, әжем бар, әжемнің аты, дүниеге келдім, оқу бітірдім.

2. Ситуация благодарности включает в себя следующие фразы:

- Рақмет!— Спасибо! Көп рақмет!— Большое спасибо!
- Алланың нұры жаусын! Да поможет тебе бог!
- Аузыңа май! Масло твоим устам!
- Мен сізге борыштармын! Я вам очень обязан.
- Қандай алғыс айтсам екен! Как мне тебя благодарить!
- Көп жаса! Живи долго!
- Көгеріп көкте! Да будет много у тебя потомков!
- Қосағыңмен қоса ағар! Доживите до глубокой старости вместе (с мужем, женой).
- Ұл тап — роди сына!
- Жағың түспей жамандық көрме! Да не встретиться тебе с трудностями до старости!
- Таудай бол! Вырасти как гора!

* * *

- Сәлем бердік, әже!
- Көп жаса, балам, бақытты бол!

* * *

— Сәлем бердік, ата!

— Ұл тап, қарағым. Қосағыңмен қоса ағар!

* * *

— Сәлем бердік, апа!

— Өркенің өссін! Таудай бол!

3. Отрывок из песни “Нұрлы арман”.

Үздіксіз іздегенім менің.

Үмітім үзбегенім менің.

Өн болған, жыр болған,

Қайдасың нұрлы арман.

Мақал: Сұлу сұлу емес, сүйген сұлу

*Не та любима, что красива, а та, что
желанна.*

4. Приводим некоторые варианты пожелания:

Досым Арман!

Сені 25 жасқа толуыңмен құттықтаймын! Еліңнің азаматы бол. Ұянда ұйтқы бол. Денсаулығың мықты болсын.

Досың Нұрлан

Пожелание молодоженам.

Сәуле, Серік!

Сіздерді занды некелеріңізбен құттықтаймын! Берік ұя құрыңыздар. Қосақтарыңмен қоса ағарындар!

Нұрлан, Айгүл

Ата, әже!

Сіздерді алтын тойларыңызбен құттықтаймыз! Дендеріңіз сау, қуатты болыңыздар!

Балаларыңыз

Айналайын Гүлбану!

Бүгін міне 4-ке толдың. Алдында ұзақ жол жатыр. Денің сау болсын. Таудай болып өс.

Әжең

5. Мақтау сөздер. Күптау.	Комплимент. Одобрение.
— Сіз бүгін өте әдемісіз!	Вы сегодня очень красивая!
— Сіз қандай жассыз!	Вы такая молодая!
— Қандай әдемі!	Какая красивая!
— Сіздің көздеріңіз әдемі!	У вас красивые глаза!
— Сіздің талғамыңыз тамаша!	У вас прекрасный вкус!
— Сіз дұрыс айттыңыз!	Вы правильно сказали.
— Сізге ұнағанға қуаныштымын.	Я рада, что вам понравилось.

Тағы да өзім туралы әңгіме.

Менің аты-жөнім Людмила Васильевна Искакова. Күйеуімнің аты-жөні Альберт Сабирович Искаков. Ол “5”-ші есеп-шаруашылық мекемесінде істейді. Өзім әлеуметтік дамуға несие беретін банкіде жетекші маман болып істеймін. Мен Қызылорда қаласы, Шумилов көшесі, 2-үй, 79-шы пәтерде тұрамын. Мен мамыр айынан бастап қазақ тілін үйреніп жүрмін. Қазақша түсінемін, сұраққа жауап беремін. Еркін сөйлеуге әлі де қиналамын.

Сұрақтарға жауап беріңіз

- Валя, жиналыс қашан басталады?
-
- Бастық келді ме?
-
- Кіруге бола ма?
-
- Шығуға бола ма?
-
- Сұрауға бола ма?
-
- Отыруға бола ма?
-
- Мен қашан келейін.
-

6. Знакомим с фразеологией казахов:

Ай десе аузы бар,
Күн десе көзі бар.

Писаная красавица.

Айна қатесі жоқ.

Точь-в-точь правильно.

Ақ бата. Благословление
Арамтамақ. Тунеядец, паразит
Ат құлағында ойнайды. Лихо скачет на коне
Сіздің сөзіңіздің айна қатесі жоқ
Әжем ақ батасын берді
Бүйте берсе ақырзаман орнайды
Арамтамақтар көбейіп кетті
Марат ат құлағында ойнайды

Сабақ аяқталды

ЖИЫРМА БІРІНШІ САБАҚ

ДВАДЦАТЬ ПЕРВЫЙ УРОК

В фонетической системе казахского языка действует закон сингармонизма, который регулирует фонетический состав слова. В казахском языке согласие звуков функционирует не только в отношении гласных звуков, но и в отношении согласных.

Например: кітаптар, қаламдар, согласуются м-д, п-т.

Окончания множественного числа:

-лар, -лер, -тар, -тер, -дар, -дер.

Твердые варианты: -лар, -тар, -дар.

Балалар, қасықтар, қаздар.

Мягкие варианты: -лер, -тер, -дер. Кемелер, бесіктер, дәндер

Биелер жайлауда жайылып жүр

Дауысты дыбыстан соң -лар, -лер жалғанады:

қалалар, шаналар, әкелер, көшелер

Ұяң және м, н, ң дыбыстарынан соң -дар, ддер қосымшасы жалғанады.

Қыздар ойнап жүр

2. Уақытты айырып үйренейік

Ол үшін сан есімдермен толығырақ танысайық

1 бір, 2 екі, 3 үш, 4 төрт, 5 бес, 6 алты, 7 жеті, 8 сегіз, 9 тоғыз, 10 он.

11 он бір

30 отыз

70 жетпіс

12 он екі

40 қырық

80 сексен

13 он үш

60 алпыс

90 тоқсан

15 он бес

50 елу

100 жүз

20 жиырма

Система образования дальнейших числительных:

101 бір жүз бір	130 бір жүз отыз
102 бір жүз екі	140 бір жүз қырық
110 бір жүз он	150 бір жүз елу
120 бір жүз жиырма.	160 бір жүз алпыс

200-екі жүз, 300-үш жүз, 500-бес жүз, 1000-мың

Теперь посмотрим на часы?

Промежуток одного часа формируется по этому образцу:

Сағат бір.	Один час
Сағат бірден 5 минут кетті	5 минут 2-го
Сағат 1-ден 10 минут кетті	10 минут 2-го
Сағат 1-ден 15 минут кетті	15 минут 2-го
Сағат 1-ден 20 минут кетті	20 минут 2-го
Сағат 1-ден 25 минут кетті	25 минут 2-го
Сағат бір жарым	Половина 2-го
Сағат 2-ге 25 минут қалды	Без 25 минут 2
Сағат 2-ге 20 минут қалды	Без 20-и мин. 2
Сағат 2-ге 15 минут қалды	Без 15-и мин. 2
Сағат 2-ге 10 минут қалды	Без 10-и мин. 2
Сағат 2-ге 5 минут қалды	Без 5-и мин. 2
Сағат 2	Время 2 часа

Как вы заметили до половины одного часа употребляется окончание исходного падежа -дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен и слово кетті. Например: бірден кетті, екіден кетті, үштен кетті, төрттен, бестен, алтыдан, жетіден, сегізден, тоғыздан, оннан кетті.

От половины в течение часа употребляется окончание направительного падежа: -ға, -ге, -қа, -ке и слово қалды — осталось. Беске, алтыға, жетіге, сегізге, тоғызға 10 минут қалды.

Сағат 10-нан 15 минут кетті

Дословно: от 10-ти прошло 15 минут

Сағат 11-ге 15 минут қалды

Дословно: До 11-и осталось 15 минут

Отвечайте на вопросы:

— Мен сағат 6-да тұрдым. Сен қашан тұрдың?

—

— Мен сағат 7-де тамақ іштім. Сен тамақты қашан іштің?

—

— Мен сағат 8-де жұмысқа кеттім.

Сен жұмысқа қашан бардың?

—

— Мен сағат 12-ге түскі демалысқа шықтым. Сен ше?

—

— Мен үйге сағат 12-де телефон соқтым. Сен ше?

—

— Мен сағат 5-те жұмыстан шықтым. Сен ше?

* * *

Согласуйте со следующими существительными любые порядковые числительные: күн — день, сан — число, тәулік — сутки, жыл — год, ғасыр — столетие

Употребляемые глаголы.

тұрдым — встала, проснулась

тамақ іштім — поела

жұмысқа кеттім — пошла на работу

телефон соқтым — позвонила

А әрпінен басталатын ұл, қыз аттары

а) Аман, Арман, Азат, Азамат, Айбалта, Асан, Алмас

ә) Айгүл, Айжан, Айман, Айсұлу, Алтыншаш

Телефонмен сөйлесу

— Алло!

— Иә!

— Тындап тұрмын!

— Қазақ тілі кафедрасы ма?

— Бұл дирекция ма?

— Бұл Ағлима Таңатарова ма?

— Иә, мен. Сіз кателескен жоксыз

— Бір сағаттан кейін звондаңыз

— Мен сізді даусыңыздан таныдым

Знакомимся с фразеологией:

1. Аузына май, астыңа тай.— Да сбудутся твои слова!

2. Аяғы ауыр. В положении.— Тәтемнің аяғы ауыр еді

3. Басқа бәле тілден.— Язык мой — враг мой

4. Бауы берік болсын!— Пусть растет крепким!

5. Дән риза.— Очень довольный. Ол дән риза

Адамның жеке жағдайына байланысты
мәліметтер

Аты, есімі	Имя
Фамилиясы	Фамилия
Әкесінің аты	Отчество
Туған жылы	Год рождения
Туған жері	Место рождения
Мамандығы	Специальность
Білімі	Образование
Отбасының жағдайы	Семейное положение
Үйленген	Женат
Ажырасқан	Разведенный-ая.
Күйеуі бар	Замужем
Күйеуге шықпаған	Незамужняя
Бойдақ	Холост
Жасы	Возраст.

Сөйлесейік

- Сіздің есіміңіз кім?
- Менің есімім — Ләйлә
- Сіздің фамилияңыз кім?
- Менің фамилиям — Пірімбетова
- Сіз қашан тудыңыз?
- Мен 1962 жылы тудым
- Сіздің мамандығыңыз ықандай?
- Мен дәрігермін
- Сіздің күйеуіңіз бар ма?
- Иә, менің күйеуім бар. Аты — Бөрібай
- Сіздің балаларыңыз бар ма?
- Менің екі қыз, бір ұлым бар
- Жаксы, рақмет. Сау болыңыз
- Сау болыңыз!

Тексты для самостоятельного чтения со словарем в руках.

Қалайша үшеу?

Қария кішкентай немересіне ескілікті бір әңгімені айтады. Әкесі, дейді ол, жеті жасар Лұқпанды базарға жұмсапты. Оған бір тиын беріп, үш нәрсе сатып әкел депті. Лұқпан базарға барып бір қауын сатып әкеліпті.

— Балам-ау, әкелгенің бір ғана қауын ғой,— депті әке.

— Бұл бір ғана емес, үш нәрсе,— депті сонда бала.

— Қалайша үшеу?— деп сұрапты әкесі таңданып. Лұқпан әкесінің сұрағына не деп жауап берді екен?

(қауынның қабығы, шырыны, дәні)

Мүшел жылдар

Әрдайым 22 наурызда басталып, келесі жылдың 2 наурызында аяқталып отырады. Бірақ қазақ халқы адамның өміріне байланысты бірінші мүшелді ананың құрсағындағы мерзімді есептеп 13 деп алғанда, қалған өміріне 12 жылды қосып 25, 37, 49, 61, 73 т. б. жастарды “мүшел жасы” деп осы жылдарды адамның өміріндегі қауіп-қатерлі жас деп есептеген.

Ал жыл қайырғанда мүшел жылдар төмендегідей:

Тышқан жылы	1984	1996
Сиыр жылы	1985	1997
Барыс жылы	1986	1998
Қоян жылы	1987	1999
Ұлу жылы	1988	2000
Жылан жылы	1989	2001
Жылқы жылы	1990	2002
Қой жылы	1991	2003
Мешін жылы	1992	2004
Тауық жылы	1993	2005
Ит жылы	1994	2006
Доңыз жылы	1995	2007

Сабақ аяқталды. Сау болыңыздар!

ЖИЫРМА ЕКІНШІ САБАҚ

ДВАДЦАТЬ ВТОРОЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?!

Бүгінгі сабақта тіл дамыту жұмыстарын жүргіземіз.

1. Екпін. Ударение.

В казахском языке ударение падает на последний слог слова. При прибавлении аффиксов ударение передвигается на последний слог.

Бала — ребенок

балалар — дети

балаларымыз — наши дети
балаларымызға — нашим детям

Примечание: окончание -ымыз — не принимает ударения.

2. Поставьте ударения: көке, апа, ауылда, атам, әжем, уайыдамаңыздар, туысқандарға.

Оқып, аударыңыз. Хат жазып үйреніңіз

А м а н д ы к х а т .

Ассалаумәлейкум, көке! Күйлі-қуатты жүріп жатырсыз ба? Денсаулығыңыз қалай? Апам ауырмай жақсы жүр ме? Ауыл тегіс аман ба? Атам, әжем қуатты ма? Шаруашылықтарыңыз қалпында ма? Ауылда қандай жаналықтар бар? Болат пен Гүлнәр сабағын жақсы оқып жүр ме?

Көке, апа, менің жағдайым жақсы. Мені көп уайымдамаңыздар. Сабағымды жақсы оқып жүрмін. Ақша салмай-ақ қойындар. Бір мезгіл жұмыс істеп жүрмін. Жазғы демалысқа шыққанда үйді жөндеп, малдың шөбін әзірлеп беріп кетемін. Осымен хатымды аяқтаймын. Туған-туысқандарға сәлем айтындар.

Сәлеммен балаларыңыз Нұрлан

3. Какой цвет вам нравится?

Ақ — белый, қара — черный, жасыл — зеленый, көк — синий, қызыл — красный, сары — желтый, сұр — серый, қоңыр — коричневый, күлгін — фиолетовый, қызғылт — розовый.

Ақ орамал, ақ көйлек — белый платок, белое платье
Қара пальто, қара шұлық — черное пальто, черные чулки.

Көк көйлек, көк қағаз — синее платье, синяя бумага.
Қызыл гүл, қызыл бор — красный цветок, красный мел.

Сары алжапқыш — желтый фартук.

Эти слова часто употребляются с глаголами:

ки — надевай, шеш — снимай, байла — завяжи;
жу — стирай, сатып ал — покупай

Орамалыңды тарт, шұлығыңды шеш, пальтоңды ки.

4. Прочтите с выражением:

Ей, бәйбіше, түр! — дейді,
Беті, қолың жу! — дейді.
Құдайым берді тілекті,
Әулие жарды жүректі,
Есен болсақ керерміз,
Сайын атты перзентті.

А. Байтұрсынов "Ерсайын"

*Әй, бәйбіше, еставай,
Хорошую весть принимай.
Сжалился над нами бог,
Будет у нас сын Сайын.*

Ахмет Байтұрсынов — ғалым, ақын, публицист. Ол 1873 жылы Торғай облысы, Торғай уезі, Тосын болысында туған

5. Туыстық қарым-қатынасты білдіретін атауларды қайталап жүйелейік. Әке, шеше (апа), ұл, қыз; әкенің әкесі — ата, әкенің шешесі — әже. Ұлдан тарайтын туыстар — аталас ағайын, қыздан тарайтын туыс — жиен, жиеннен, туған — жиеншар.

- Ол да солай деді
- Кімге айтайын?
- Әжеме айтыңыз
- Сізге кім керек?
- Маған Марат керек
- Ол қашан келеді?
- Ол кешке келеді
- Ол біле ме?
- Иә, біледі
- Сұрақ бар ма?
- Сұрақ жоқ
- Сіз қашан келдіңіз?
- Мен таңертең келдім
- Хал қалай?
- Хал жақсы.
- Тіршілік қалай?
- Тіршілік қалпында.
- Жұмыс қалай?
- Жұмыс жақсы.
- Қанша тұрады?
- Бағасы 5 теңге

6. Народные музыканты, композиторы оставили достояние своему народу. Имена Курмангазы Сагырбаев, Дина Нурпеисова, Үкілі Ыбырай, Мұхит, Майра, Ғазиз, Естай, Балуан Шолақ, Мәди, Әсет, Шашұбай, Кенен Әзірбаев, Нартай Бекежанов пользуются огромным уважением. Народные песни: “Екі жирен” “Ақбақай”, “Назқоңыр”, “Шапибаяу”, “Қалқа”, “Әпитөк”, “Топ шеңгел” и поныне звучат в репертуаре исполнителей.

Ұлдың үлкені кішілеріне — аға, кішісі үлкеніне — іні, қыздың үлкені кішілеріне — апа, кішісі: ұлдардың үлкеніне — қарындас, қыздардың үлкеніне — сіңлі.

Әке жағынан туысқандар — аталас ағайын, туыс: шеше жағынан — нағашы

Ағайынды ұлдардың әйелдері — абысын, ағаның әйелі — жеңге, ағайынды қыздардың күйеулері — бажа, олардың балалары — бөле, апаның күйеуі — жезде, (баласы — жиен), қарындастың (сіңлінің) күйеуі — күйеу бала. Әйелдің күйеуінің әкесі — қайын ата, шешесі — қайын ене, ағасы — қайын аға, інісі қайын іні — қарындасы — қайын сіңлі, апасы — қайын апа

Ұлдың әйелі — келін, ерлі-зайыпты адамдар — жұбайлар.

Қыз алысқан үйдің елдің, ауылдың адамдары — құдалар: қыздың (ұлдың) әкесі — құда, шешесі — құдағи, құдалардың ұлдары — құда, құда бала, қыздары — құдаша. Күйеуге әйелінің туыстары қайын жұрт.

5. Сөйлесейік

- Мынаның аты не?
- Мұның аты — қайың
- Мынау қандай көше?
- Бұл Т. Бокин көшесі
- Мынау қандай үй?
- Бұл тарихи үй
- Сізге не керек
- Маған театрға билет керек
- Сіз не дедіңіз?
- Сіз қандай сұлусыз! — дедім
- Ол не деді?
- Ол да солай деді

Особое место занимают песни Абая. Приводим письмо Татьяны к Онегину, сложенное в песню:

*Тәңірі қосқан жар едің сен,
Жар ете алмай кетіп ең.
Ол кезімде бала едім мен,
Аямасқа бекіп ең.*

Продолжение этой песни найдите в сборнике песен "Ауыл кеші көңілді". Алматы, "Қайнар" баспасы. 1984 ж. Оқып, аударыңыз

ЕРЕГІС

Ахмет пен бай ерегеседі.

— Арбаға мін, мен үш мәртебе түс дегенде түсерсің, — дейді Ахмет. Бай, әрине, оған көңгісі келмейді. Үш түгіл жүз рет айтсаң да түспеймін дейді бай.

— Түсесің, дейді Ахмет.

— Түспеймін — дейді бай.

Екеуі қол алысып бәстеседі. Бай тарантасқа отырады да, ал түсіріп қара дейді.

— Бір,— дейді де Ахмет жүре береді. Неге тағы екі демейсің деп бай артынан айқайлайды.

— Екі,— деп ертең айтармын деп Ахмет кете береді. Ахмет енді қашан келер екен деп күтпей-ақ, бай бір дегеннен-ақ, тарантастан түсуге мәжбүр болған.

7. *Задание.* С работы муж звонит домой и разговаривает с женой. Прочитайте с кем-нибудь этот диалог.

— Алло, бұл мен ғой. Жағдайың қалай?

— Бірқалыпты

— Гүлнәр келді ме?

— Әлі келген жоқ

— Қайда жүр екен?

— Ол қыздармен киноға барамын деген

— Нешеде қайтады?

— Кешкі сегізде

— Болат үйде ме?

— Үйде

— Ол не істеп жатыр?

— Сабағын оқып жатыр

— Бүгін неше алыпты?

— Екі бестік алыпты

— Жаксы болған екен

— Апаң не істеп жатыр?

— Бауырсақ пісіріп жатыр

— Қазір қайтам. Жарты сағатта үйде болам

8. *Тапсырма.* Расскажите о членах вашей семьи:

Кто они, какого возраста, где работают, где учатся?

Составьте диалог о погоде, используя необходимые слова: ауа райы — погода, тұманды — туманның, ашық — безоблачный, жылы — теплый, суық — холодный, жаңбыр жауыр тұр — идет дождь, жер тайғақ — скользко.

9. Слова и выражения, обозначающие понятие “смерть” в казахском языке:

Қайтыс болды — погиб, скончался.

Өлді — умер.

Көзін жұмды — сомкнул глаза.

Демі бітті — испустил дух.

Некоторые сведения о почитании умершего:

Е с т і р т у. Жақын туған-туыстарына өлген адамның хабарын естірту. Естірту жырмен, өлеңмен, мәнерлі жұбатту сөзбен айтады.

Жоқтау. Марқұмның қасиеттерін жұртқа жеткізу

Жұбату. Адамы өлген үйге көршілерінің, таныстарының көңіл айтуы

10. Поддержите диалог, используя вопросительное слово.

— Мен бөпеме ертеке оқып бердім.

—

— Мен құдашамды көрдім?

—

— Мен киноға бардым.

—

— Біз Қ. Сағырбаевтың күйлерін тындадық.

—

11. Урок завершаем высказываниями великих людей:
Бармағыңнан бал тамған шебер болғың келсе, бармақтайыңнан машықтан.

А. П. Чехов

* * *

*Қыз ақылды ескермес,
Ана үлгісін көрмесе.
Ұл жарылқап ас бермес.
Әке үлгісін көрмесе.*

Қорқыт

*Ана үлгісі — пример матери,
Әке үлгісі — пример отца,
Ескермес — не внимает.*

Сабақ аяқталды

ЖИЫРМА ҮШІНШІ САБАҚ

ДВАДЦАТЬ ТРЕТИЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

1. Бүгін ең жиі қолданылатын есімдіктермен жұмыс істейік.

Мен, сен, сіз, ол, біз, сендер, олар, кім, кімнің, кімге, кімді, кімде, кімнен, кіммен, вопросительные частицы:

-на, -ме, -ба, -бе, -па, -пе.

— Мынау Сара ма?

— Иә, ол Сара.

— Жоқ, ол Сара емес.

* * *

— Күн жылы ма?

— Иә, жылы

— Жок, суык

Подберите вопросительные частицы
по закону сингармонизма:

- Мынау кітап ...?
- Мынау Есет ...?
- Мынау қала ...?
- Мынау көше ...?
- Мынау мектеп ...?

* * *

- Кімге келдіңіз?
- Сізге келдім.
- Не айтасыз?
- Сізді қонаққа шақырып келдім.

* * *

Сұрақтарға жауап беріңіз.

- Институтта кімді көрдің?
 - Институтта ... көрдім
 - Киноға кіммен бардыңыз?
 - Киноға ... бардым
 - Үйде кім бар?
 - Үйде ... бар
2. Зат есімнің жіктелуі

Жекеше.

- 1 жақ. Мен оқытушымын, студентпін
- 2 жақ. Сен оқытушысың, студентсің
- 3 жақ. Ол оқытушы, студент

Көпше.

- 1 жақ. Біз оқытушымыз, студентпіз
- 2 жақ. Сендер оқытушысындар, студентсіңдер
- 3 жақ. Олар оқытушылар, студенттер

Жекеше.

- 1 жақ. -мын, -мін, -бын, -бін, -пын, -пін
- 2 жақ. -сың, -сің
- 3 жақ. -, -

Көпше:

- 1 жақ. -мыз, -міз, -быз, -біз, -пыз, -піз.
- 2 жақ. -сындар, -сіңдер.
- 3 жақ. - , -

Бала, қонақ, құда, құдағый, құдаша сөздерін жіктеңіз

3. Вежливость в казахском языке выражается при помощи следующих формул этикета:

— Ғафу етіңіз! Кешіріңіз!

— Тілеуің берсін! Мен кінәлімін

— Маған ренжімеңіз

Извините! Простите!

Пожалуйста. Я виноват

Не сердитесь на меня!

— Сара Омарқызы, сізге ескерте алмағанымға кешірім өтінемін

— Оқасы жоқ

— Жамал апай, сабаққа кешіккенім үшін, кешіріңіз.

— Екінші кешікпе

— Жарайды

4. Текст. Сырғанақта

Менің Құтжол деген кішкене күшігім бар. Ол өте сүйкімді. Ол менен озып кетеді. Себебі менің екі аяғым бар. Ал, Құтжолдың төрт аяғы бар емес пе?

Даланың бәрін ақ қар жапқан. Терезелерге ақ қырау түрлі ою салыпты. Мен шанамды сүйреп, сырғанақ тебуге бардым. Қыр басына шықтым да, Құтжолды шақырып алып, шанаға жектім. Сосын өзім шанаға отырып алып: “Шу” — дедім. Құтжол сүйрей жөнелді. Ақ қар үстіне із салып, зымырап барамын. Бір төмпешіктен өте бергенде, шанам аударылды да қалды.

Мен жантая құлап, одан түсіп қалдым. Орнымнан тұра сала “Құтжол, кә, кә!” — деп шақырдым. Күшігім шананы сүйретіп қасыма келді.

Сөздік: күшік — щенок, жарысамыз — соревнуемся, озып кетеді — забегает вперед, төрт аяғы — четыре ноги, қырау — иней, тебуге — кататься, шанаға жектім — запряг сани, із салып — оставив след

5. *Қазақ есімдері:* Бауыржан, Баймағамбет, Байбол, Байсалды, Бағдат, Бақберген, Барысбек, Бағила, Бибі, Бибісара, Бибіғайша, Бейбіт

6. *Казахи обращаются:*

а) ата, әже, апай, ағай, азамат, жолдас, бойжеткен, қарындас, жігіт,

ә) ласкательные обращения:

күнім, гүлім, арысым, ботам, ақылдым, жаным, құлыным, айналайын, жұлдызым.

К мужу обращаются: отағасы, Болатжанның көкесі.

С і з д і н ү л т ы ң ы з к і м ?

Мен қазақпын. Мен орыспын. Мен өзбекпін. Мен қырғызбын. Мен тәжікпін. Мен татармын.

Т і л д і ү й р е н у г е қ а ж е т т і с ө з д е р .

- Сіз қазақша сөйлейсіз бе?
- Сіз қандай тілдерді білесіз?
- Сіздің ана тіліңіз қай тіл?
- Менің ана тілім — қазақ тілі
- Мен орыс тілінде сөйлеймін, ағылшын тілін аздап білемін. Өзбек, қырғыз тілдерін түсінемін.
- Ал сіз мені түсінесіз бе?
- Тағы бір қайталаңызшы.
- Мұнда не жазылғанын түсіндіріңізші.
- Мынау не деген сөз?
- Мына сөз қазақша қалай айтылады?
- Мына сөзді қазақша жазып көрсетіңізші.

7. Қазақ халқының негізгі кәсібі — мал шаруашылығы. Қазақстанда қой, сиыр, жылқы және түйе өсіріледі. Қой — өте пайдалы мал. Қойдың жүнінен неше түрлі мата тоқиды. Қой еті — сапалы азық. Қойдың терісінен былғары жасайды. Жылқы — көлік. Биенің сүтінен қымыз ашытады. Түйенің сүтінен шұбат ашытады. Түйе — шыдамды мал.

Н е н і ң б а л а с ы н н е д е й д і ?

- Ешкінің төлін не дейді?
- Ешкінің төлін лақ дейді.
- Қойдың төлін не дейді?
- Қойдың төлін қозы дейді.
- Түйенің төлін не дейді?
- Түйенің төлін бота дейді.
- Сиырдың төлін не дейді?
- Сиырдың төлін бұзау дейді.

М а л — а т а с ы

Жылқы атасы — Қамбар ата
Сиыр атасы — Зенгі баба
Түйе атасы — Ойсыл кара
Қой атасы — Шопан ата
Ешкінің иесі — Шөкшек ата

Түліктің пайдасы

Түйе — байлық,
Қой — мырзалық,
Ешкі — жеңілдік.

Жылқы — сәндік
Сиыр — ақтық.

* * *

Түйе — малдың үлкені
Жылқы малдың үркегі
Сиыр — малдың сүттісі
Қой — түліктің құттысы

Жаңылтпаштар:

Беріп тай, лақты,
Алдым тайлақты.
Беріп тайлақты,
Алдым тай, лақты

Суда сең келеді,
Сегіз серке тең келеді

8. Сөйлесу:

Әкесі:

- Балам, сиырдың жемін, шөбін бердің бе?
- Иә, көке, мана ұйықыдан тұрысымен, малдың астын тазалап, жемін, шөбін бергенмін.
- Су бердің бе?
- Қазір беремін.
- Бәрекелді. Сүйт, балам.

Ауладағы әңгіме

- Болат, сендердің сиырларың бұзаулады ма?
- Иә, біздің сиыр кеше ғана бұзаулады. Ала бұзаудың атын “Талпақ танау” қойдық.
- Қандай тамаша! Мен барып көрейінші!
- Көре ғой.

Сөздік: сиыр — корова, бұзау — теленок,
түйе — верблюд, бота — верблюжонок,
қой — овца, қозы — ягненок,
жылқы — лошадь, құлын — жеребенок,
байлық — богатство, мырзалық — щедрость,
жеңілдік — легкость, сәндік — изящество,
ақтық — изобилие, үркегі — пугливый.

Жұмбақтар:

*Кішкентай ғана бойы бар,
Айналдырып киген тоны бар.*
(қозы)

Сабағымызды ұлы адамдардың ой қазынасымен аяқтайық:

Таза мінсіз асыл тас,
Су түбінде жатады,
Таза мінсіз асыл сөз
Ой түбінде жатады.
Су түбінде жатқан тас
Жел толқытса шығады.
Ой түбінде жатқан сөз
Шер толқытса шығады.

Асан-қайғы .

Сабақ аяқталды

ЖИЫРМА ТӨРТІНШІ САБАҚ

ДВАДЦАТЬ ЧЕТВЕРТЫЙ УРОК

Қайырлы күн!

1. Бүгін екпін туралы әңгімені толықтырайық.

На предыдущих уроках мы говорили, что место ударения в казахской языке постоянное. Есть исключения из этого правила:

а) в вопросительном местоимении ударение ставится на второй слог:

қайда, кімде, неде, нешінші, кіммен.

б) ударение ставится перед вопросительной частицей, то есть вопросительная частица не принимает ударения:

Мынау кітап па? Киноға барасың ба?

в) в союзах, заимствованных из арабского и персидского языков, ударение на первом слоге: бәлки, яғни, яки.

г) в глаголах повелительного наклонения во втором лице ударение ставится на первый слог: барыңыз, айтыңыз, сөйле.

д) отрицание в глаголах образуется добавлением к корню аффикса -ма, -ме, -па, -пе, -ба, -бе перед которыми всегда ставится ударение: барма, айтпа, жазба.

в) многие частицы, послеслоги не принимают на себя ударения:

ол үшін, үй ішінде, айтыпты-мыс.

ж) личные окончания существительных: -мын, -мін, -бын, -бін, -пын, -пін, -сың, -сің. Оқушымын, әншімін, қызбын, ұшқышпын

Буынға бөліп, екпінін қойыңыз
Мәлік Ғабдуллин, Төлеген Тоқтаров, Мәншүк
Мәметова, Әлия Молдағұлова — халық батырлары
Күләш Байсейітова, Роза Бағланова, Бибігүл Төлеген
нова — халық әншілері
Мұқағали Мақатаев, Төлеген Айбергенов, Қасым
Аманжолов — талантты ақындар

Дұрыс айтыңыз

- Мен ризамын. Көп жаса!
- Қазір уақыт қанша?
- Қазір сағат үш
- Демалыс күні не істейсіз?
- Демалыс күні саяжайда боламын
- Қашан келесіз?
- Дүйсенбі күні келемін
- Сізбен қашан кездесемін?
- Сейсенбі күні сағат 10-да күтемін
- Жарайды, жақсы

2. Работа на тему: “Ас — адамның арқауы”

Сөздік: нан — хлеб, сүт — молоко, көкөніс — овощи, тұз — соль, қаймақ — сметана, жуа — пияз — лук, бұрыш — перец, май — масло, сәбіз — морковь, ет — мясо, ірімшік — творог, алма — яблоко, өрік — слива, жүзім — виноград, шие — вишня, алмұрт — груша, тәтті — сладкий

Таңертеңгі ас — завтрак, түскі ас — обед, кешкі ас — ужин, пышак — нож, шанышқы — вилка, кесе — пиала, дастархан — скатерть, ыдыс — посуда, ет тағамдары — мясные блюда, сүт тағамдары — молочные блюда, палау — плов, қазы — қарта, жал-жая — национальные блюда из конского мяса, қауын — дыня, қарбыз — арбуз

Глаголы:

пісір — вари, испек — пісірдім. Тура — режь, турадым — разрезал. Сал — клади, положил — салдым. Сеп — посыпь, септім — посыпал. Бер — дай, бердім — отдал. Жай — стели, жайдым — постелил. Жу — мой, жудым — помыл. Күй — налей, кұйдым — налил.

Словосочетания:

- Дастарқан жай — стели скатерть
Дастарқан жаса — накрой стол
Дастарқанға жеміс-жидек қой — поставь на стол овощи и фрукты
Сорпа құй — налей суп
Палау сал — подай плов
Тамаққа тұз сал — положи соль в пищу

Асханадағы әңгіме

- Дастарқан мәзірін беріңізші
- Маған қазақша пісірілген ет, қаймақ, жүзім беріңіз.
- Мінекейіңіз. Ас болсын!
- Ракмет

М Е Н І Ң Ә Ж Е М

Біздің үйде апам, көкем жұмыста. Түскі асқа келгенде дастарқанда буы бұрқырап палау, самауырда шай қайнап тұрады. Тамақты әжем екеуміз дайындаймыз. Әжем тамақты дәмді етіп пісіреді. Әсіресе әжемнің пісірген бауырсағы қандай тәтті. Демалыс күндері тамақты апам дайындайды. Апам да тамақты жақсы дайындайды. Бірақ әжемнің тамағы тәттірек

3. Текст для самостоятельного чтения

Қазақ “Ас — адамның арқауы”, “Жаман ауруға — жақсы ас” деген сөздердің мағынасында астың маңызын дәл көрсеткен. Мал шаруашылығымен айналысқан көшпелі қазақтардың негізгі асы — сүт пен ет. Сиыр мен қойдың сүтінен: кілегей, қаймақ, айран, қатық, сүзбе, құрт, ақ ірімшік, қызыл ірімшік, сары май т. б. тағамдар жасайды. Биенің сүтінен қымыз, түйенің сүтінен шұбат ашытады. Қысқа соғым сойылады. Соғымның еті тұздалып, ысталып сүрленеді. Соғымның кесек еттері сүйегімен сүрленеді де, ұсақ еттерінен шұжық, үлпершектер жасалады. Жылқы етінен қазы айналдырып сүрленеді. Қазақтар қадірменді құда-тамырларына семіз еркек қойды бітеу үйітіп тұтас тарту ету кәдеге айналдырған.

“Жау бүйрек” — ірі туралып, істікке шаншып қақтап пісірілген ет. “Құйрық бауыр” — қойдың құйрық майы мен бауырын пісіріп, турап, айранға араластырып жейтін тағам. Бұл көбінесе құдаларға тартылатын сыйлы тағам.

Ұннан жасалған тағамдар: нан, бауырсақ, шелпек, қарма, кеспе, көже

Күріштен жасайтын тағамдар, сүт ботқа, күріш көже, палау

4. Жастарға кеңес

1. Ана тіліңді біл, қадірле

Басқа ұлттың баласына бауырмал бол

Ол сенің досың, көршің әрі қонағың

Қиналғанда қол ұшын бер

Бірақ өзің сұраншақ болма

Көп ұлтты әлеумет ортасында өмір сүре біл

2. Сыйлағанды сыйла. Шалқайғанға шалқай, ол күдайдың ұлы емес, еңкейгенге еңкей, ол әкеңнің құлы емес

5. Күлеміз бе, қайтеміз?!

— Ұстандар, анау мені “өлтіремін” деп кетті ғой!

— Сізге айтқан жоқ, басқа біреуге айтты

— Е-е, ендеше ештеңе етпес

* * *

— Қай жеріңіз ауырады?

— Құлағым естімей жүр

— Жүре беріңіз

— Неге?

— Естімейтін болсаңыз, менің айтқанымды қалай естідіңіз?!

Жұмбақ жауап

Бергі беттегі дауыс:

— Алло, Айгүл, сенбісің, папаң үйде ме?

Арғы беттегі дауыс:

— Папам жұмыстан әлі келген жоқ

— Қашан келеді?

— Түн болғанда келеді

— Түннің қай кезінде келеді?

— Түн болғанда...

6. Пополним знания о домашних животных.

Материалы для самостоятельного чтения.

Жылқы малының аттары

Тұқымына қарай: арғымақ, қазанат, жабы, тобышақ, текежәумыт, қазақы ат, пырақ, дүлдүл, ақалтеке деп атаған. Үлкен құлынды биені қазақтар боз бие, ал құлынсызын қысырақ дейді. Шабысына қарай: жүйрік, тұлпар,

сәйгүлк, саңлақ, бәйге ат деп айырған. Жылқы малын жасына қарай: құлын, жабағы, тай, құнан, дөнен, бесті, ат, байтал, бие, құнажын байтал, дөнежін байтал деген Үлкен еркек жылқы — айғыр, жасын сәуірік деп атайды

Түйе туралы

Түйе атаулары: сыңар өркеш түйе, айыр түйе, атан, атанша, нарша, тайлақ, бота, бура, буыршын, нар. Түйе боздады, ботадай боздады, бақырды, тісін қайрады, шабынды, бошалады — түйенің іс әрекеттерін білдіретін атаулар. Халық арасында түйе ұғымына сай көптеген тұрақты сөз тіркестері қалыптасқан

Түйебас қылды — беспорядочность

Түйеден түскендей қып айтты — сказал невпопад

Түйеқотыр сөз — грубое слово

Түйенің танитыны жапырақ — зациклился только на одном.

Түйені түгімен жұтады — взяточник, хапуга

Қой туралы.

Қой атаулары: қой, қошқар, қозы, тоқты, ісек, саулық, ту қой. Қазақ “Ұлың момын болса, жылқы баққыз, сотқар болса, қойға сал” деген. Жылқышылыққа зор денсаулық, қару, ептілік, батылдық керек болса, қой бағуға сонымен қатар төзімділік, шыдамдылық, еңбекқорлық керек деген ұғымға сай айтылған

Сиыр малы туралы

Қазақ сиырды жасына қарай: бұзау, торпак, тана, баспак, қашар, тайынша, құнажын, дөнежін, бесті сиыр, сақа сиыр дейді. Сиырды ұстау үшін әукім, әукім, саууға шақыруға — ауқау-ауқау, орнынан тұрғызып, өргізу үшін — әк, шу, өк деген одағай сөздер қолданылады

Төрт түлік туралы жырлар

Төлді қалай шақырады?

Қой баласы коңырым,

Қойдай жуас момыным,

Шопан ата түлегі —

Қошаканым қайдасың?

Пұшайт, пұшайт!

Жауын жауса бақырған,

Ешкі атасын шақырған

Өрісте өскен жануар.

Шөкетайым, қайдасың?

Шөре, шөре!

Жолға шықса, көлігім,

Жапанда жүрсеп серігім,

Қамбар ата өсірген

Құлыным менің қайдасың?

Кұрау, құрау!

Тілімен мұрнын жалаған,

Тілімен бойын тараған,

Көкке мұрнын шүйіріп

Көз төңкеріп қараған.

Зенгі баба өсірген

Әукешім, менің қайдасың?

Аухау, аухау!

Екі көзі танадай,

Екі өркеші баладай.

Елпендеген ойнақтап,

Енесіне қарамай,

Ойсыл қара баласы

Ботаканым қайдасың?

Көс, көс!

Сабақ аяқталды

ЖИЫРМА БЕСІНШІ САБАҚ

ДВАДЦАТЬ ПЯТЫЙ УРОК

Сәлеметсіздер ме?

Қайырлы күн!

1. Бүгін уақытты білдіретін сөздерді күн, апта, ай аттарын қайталап, толықтырайық

Бүгін, ертең, кеше, арғыкүні, қазір, биыл — в этом году, былтыр — в прошлом году, таңертең — утром, кешке — вечером, күндіз — днем, түсте — в обед, түн ортасы — в полночь

Күн аттары

Дүйсенбі, сейсенбі, сәрсенбі, бейсенбі, жұма, сенбі, жексенбі

Ай аттары

Қыркүйек — сентябрь

қазан — октябрь

қараша — ноябрь

желтоқсан — декабрь

қаңтар — январь

ақпан — февраль

наурыз — март

сәуір — апрель

мамыр — май

маусым — июнь

шілде — июль

тамыз — август

- Бүгін қай күні?
- Бүгін 15 қыркүйек, 1993 жыл
- Сен қашан тудың?
- Мен 25 қаңтарда, 1944 жылы тудым
- Сәкен қашан туды?
- Ол қарашаның 16-сы, 1982 жылы туды
- Қонақтар қашан келді?
- Кеше түсте келді
- Қашан қайтады?
- Бүрсігүні кешке қайтады.
- Қай күні демаласың?
- Мен сенбі, жексенбі күндері демаламын
- Мені таңертең ерте оятшы.
- Жарайды, оятамын.
- Сағат 11 болды, ұйықта балам
- Жарайды, әже, қазір жатамын

2. Орыс тіліне түркі тілдерінен енген сөздер: мурла, мурза, мусулльманин, муфтий, намаз, ногайцы, орда, ордынка, отара, очаг, парча, Руслан, сабан, сабантой, сазан, саранча, саксаул, салтан, саман, Самара, сан, сарай, сайгак, Саратов, сарафан, сарт, сафьян, стакан, сұлтан, сундук, сургуч, сурок, сурьма, сызрань.

3. Среди молодежи очень популярна песня молодого композитора Марата Омарова “Анашым”. Давайте ее споем:

*Шет жүрсем сағынамын,
Жабықсам шағынарым.
Анашым бір өзіңсің табынарым.
Анашым шалқып күлсең,
Алдымда ұзақ жүрсең.
Жүрегім жыр толғайды,
Көңілім ортаймайды.
Анасы бар адамдар
Ешқашан қартаймайды.
Ұшырған сұңқарың мен,
Қияға шырқарыңмын
Бәйгеге өзің қосқан тұлпарыңмын.
Қайырмасы.
Қорғаным өзің деймін,
Жан дауа сөзің деймін.
Анашым сені ойласам көз ілмеймін.
Қайырмасы.*

4. “Біздің үй” тақырыбына жұмыс істейік

Көше — улица
төбе — крыша
бөлме — комната
пәтер — квартира
пеш — печь

перде — занавеска
киіз — кошма
алаша — палас
кілем — ковер
айна — зеркало

бұрыш — угол
балалар бөлмесі —
детская комната
ас үй — кухня
қонақ үй — гостиная
терезе — окно
жазу столы — письменный
стол

жиһаз — мебель
текше — полка
еден — пол
көрші — сосед
шымылдық — нацио-
нальное украшение
для невесты, занавеска
киімiлгiш — вешалка

Употребляются в словосочетании:

біздің үй, біздің көше, менің бөлмем, менің терезем,
менің столым, менің көршім

Үлкен жарық бөлме — большая светлая комната

Есікті аш — открой дверь, есікті жап — закрой
дверь

Босағада тұрма — не стой у порога

Әдемі перде — красивые занавески

Менің отбасым.

Менің аты-жөнім Асқар Избасарұлы. Менің жасым
қырықта. Менің отбасым үлкен. Әкем, шешем, әйелім, екі
ұл, бір қызым бар. Менің әкем алпыс бесте, шешем
алпыста. Әйелімнің есімі — Шарбану. Жасы отыз бесте.
Ұлымның аты — Айбар, кіші ұлымның аты — Айбек.
Екеуі де мешітке барады. Қызымның аты — Айжан

Менің атым — Марияш, күйеуімнің аты — Байжігіт.
Бір қызым, екі ұлым бар. Қызымның аты — Гүлмира,
мектепте мұғалім болып істейді. Ұлдарымның аттары —
Нұртуған, Руслан. Нұртуған институтта оқиды, Руслан
жұмыс істейді. Өзім жеміс өнімдерінен сусын даярлау за-
уытының бастығы болып істеймін. Біз сиыр, қой, қоян,
тауық, қаз ұстаймыз. Жеміс-жидек егеміз. Тұрмысымыз
жақсы

Біздің үй.

Біздің үй Жамбыл көшесінде. Біздің үй үлкен және
биік, жеті бөлмелі. Қонақ үйде киіз, алаша төселген.
Қабырғада апамның тоқыған кілемі ілулі тұр. Үйде ке-
ректі жиһаздардың бәрі бар. Терезелерде әдемі перде
ілінген. Еден қызыл бояумен сырланған. Көршілеріміз
жақсы. Біз тату-тәтті тұрамыз. Биыл мен институтты
бітіремін. Жақында келіншек түсіремін. Апам шымылдық
тігіп қойды

Киіз үй — ата мұрасы.

Қазақ халқының көшпелі тіршілігіне сай, негізгі баспанасы киіз үй болады. Киіз үй жабдықтары: кереге, уық, шаңырақ, ши, бас күр, аяқ күр, желбау, желарқан, тұырлық, үзік, түндік т. б.

Жайлауда

Алақай! Демалыс! Енді біз жаз бойы алыстағы жайлаудағы атам мен әжемнің, ағам мен жеңгемнің үйіне қыдырып барамыз. Атқа мініміз, балық аулаймыз. Сарысу даласын көргендеріңіз бар ма?

Бір ауыл мен бір ауылдың арасы бір күндік жер, тыныш дала, жайқалған шөп, жайылған мал. Олар да бізді асыға күтеді. Жаздай үлкендерге қолғабыс етеміз. Әжем мен атамның өздері жасаған ақ шаңқан үйде жаздың самал ауасын жұтып демалған қандай рақат! Төрде аунап жатып, шіркін апам да осындай қара үй жабдықтарын жасап үйренсе ғой деп ойлаймын.

Күн қызғылттанып ұясына батып барады. Менің қиялыма батыр болған бабаларым, дана болған аналарым, арыстан жүректі жігіттер, саусақтары майысқан шебер тәтелер елестейді. Ата мен әжемді, әкем мен анамды, достарымды ұятқа қалдырмайтын азамат болуға бекіндім. Жайлау. Менің жүрегіме нұр құйды.

* * *

Ас тұзбен дәмді, су мұзбен дәмді, ал адамзат са-
ликалы, сапалы сөзімен сәнді

(Ә. Науаи)

* * *

Досым туралы әңгімелеп үйренейік.

Менің досым — Табакова Лена. Біз мектепте оқып жүргенде достастық. Ол қазір оныншы класта оқиды, ал мен Мәншүк Мәметова атындағы педагогикалық училищеде оқимын. Лена өте қайырымды қыз. Ол кітапты көп оқиды.

Менің досым.

Менің досым — Жаппарова Сәуле. Ол өте жақсы қыз. Біз бір-бірімізді сыйлаймыз. Өзара жақсы түсінісеміз. Екеуіміз бір топта оқимыз. Бір-бірімізге көмектесеміз.

Сабақ аяқталды.

МАЗМУНЫ

Бірінші сабақ	3
Екінші сабақ	5
Үшінші сабақ	8
Төртінші сабақ	11
Бесінші сабақ	15
Алтыншы сабақ	18
Жетінші сабақ	23
Сегізінші сабақ	27
Тоғызыншы сабақ	31
Оныншы сабақ	34
Он бірінші сабақ	38
Он екінші сабақ	41
Он үшінші сабақ	44
Он төртінші сабақ	48
Он бесінші сабақ	51
Он алтыншы сабақ	55
Он жетінші сабақ	57
Он сегізінші сабақ	60
Он тоғызыншы сабақ	63
Жиырмамыншы сабақ	68
Жиырма бірінші сабақ	72
Жиырма екінші сабақ	76
Жиырма үшінші сабақ	81
Жиырма төртінші сабақ	86
Жиырма бесінші сабақ	91

Учебное издание

Наурызбаева Рахат
ИЗУЧАЕМ ВСЕЙ СЕМЬЕЙ

Редакторлары *Мұсахметов Қ, Әбілтаева Ғ*
Суретшісі *Дресвянский С*
Көркемдеуші редакторы *Исабаев И*
Техн. редакторы *Баирова Л*

ИБ 357

Теруге 20.05.94. жіберілді. Басуға 9.09.94. қол қойылды. Пішімі 84 × 108 ¹/₃₂ Баспаханалық қағаз. Шартты баспа табағы 5,04. Шартты бояулы бет таңбасы 5,36. Есепті баспа табағы 4,1 Таралымы 48000. Тапсырыс 2405. Бағасы келісім бойынша.

Қазақстан Республикасы Министрлер кабинеті жанындағы Тіл комитетінің “Ана тілі” баспасы. 480009, Алматы қаласы, Абай даңғылы, 143-үй.

Қазақстан Республикасы Баспасөз және бұқаралық ақпарат министрлігінің “Кітап” полиграфиялық кәсіпорындары өндірістік бірлестігінің Кітап фабрикасы, 480124, Алматы қаласы, Гагарин даңғылы, 93-үй

